

Za više informacija ili naručivanje publikacije kontaktirajte:
Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine

Adresa:

(sjedište) Kralja Petra Krešimira IV 8a, 88000 Mostar, BiH

Tel.: +387 36 334-381 / +387 36 334 382

Fax: +38736318-420

e-mail: mostar@ipr.gov.ba

Adresa:

(ispostava) Hamdije Ćemerlića 2/7, 71000 Sarajevo, BiH

Tel.: +387 33 652 765

Fax: +387 33 652 757

e-mail: sarajevo@ipr.ba

Adresa:

(ispostava) Ulica Bana dr. Lazarevića i Vase Pelagića, 78000 Banja Luka, BiH

Tel. +387 51 218 312 / +387 51 218 532

www.ipr.gov.ba

Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo (WIPO)

Adresa:

34, chemin des Colombettes

P.O. Box 18

CH-1211 Geneva 20

Switzerland

Tel.: +41 22 338 91 11

Fax: +41 22 740 18 12

e-mail: wipo.mail@wipo.int

Koordinacijski ured u New Yorku

Adresa:

2, United Nations Plaza

Suite 2525

New York, N.Y. 10017

United States of America

Tel.: +1212 963 6813

Fax: +1212 963 4801

e-mail: wipo@un.org

Posjetite **WIPO-ov** website:

<http://www.wipo.int>

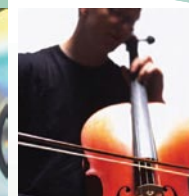
i naručite iz WIPO-ve elektroničke knjižare:

<http://www.wipo.int/ebookshop>

WIPO Publication No. 918 BA (Bosnian) ISBN 978-92-805-1786-6

Edicija
„Primjena intelektualnog
vlasništva u poslovanju“ | Broj

4

KREATIVAN IZRAZ

Uvod u autorsko i
srodna prava za mala
i srednja preduzeća

SVJETSKA
ORGANIZACIJA ZA
INTELEKTUALNO
VLASNIŠTVO

Uvod

Ovo je četvrti priručnik iz edicije „Primjena intelektualnog vlasništva u poslovanju“. Priručnik daje uvod u autorsko i srodna prava za rukovodioce u firmama i preduzetnike. U njemu su jednostavnim jezikom objašnjeni, uglavnom oni aspekti autorskog prava i prakse koji utječu na poslovne strategije preduzeća.

Tradicionalno, preduzeća koja se bave štamparskom djelatnosti, izdavaštvom, muzikom i audiovizuelnim djelima (film i TV), reklamom, komunikacijama i marketingom, zanatstvom, likovnom i izvođačkom umjetnosti, dizajnom i modom, kao i radiotelevizijskim emitiranjem, u svom poslovanju zavise od autorskog i srodnih prava. Tokom posljednje dvije decenije softver, multimedija i sve privredne djelatnosti koje se zasnivaju na digitalnom sadržaju, bilo na Internetu ili drugdje, počeli su da se oslanjaju na djelotvornu autorskopravnu zaštitu, pogotovo od kada je nastupila revolucija u domenu digitalne zabave i marketinga. Rezultat toga je da će tokom tipičnog radnog dana, u većini preduzeća, poslovni čovjek ili zaposlenik biti u prilici da stvara ili koristi materijale koji su zaštićeni autorskim i srodnim pravima.

Cilj ovog priručnika je da pomogne naročito malim i srednjim preduzećima da:

- razumiju kako da zaštite djela koja stvore ili na koja imaju autorsko pravo;
- izvuku najviše iz svog autorskog, odnosno srodnog prava i
- izbjegnju da povrijede tuđe autorsko ili srodno pravo.

Priručnik može biti izrađen u verziji posebno prilagođenoj državi u kojoj se objavljuje putem saradnje s državnim institucijama i lokalnim partnerima, koji se slobodno mogu obratiti WIPO-u kako bi dobili primjerak smjernica za prilagođavanje.

Kamil Idris,
generalni direktor WIPO-a

Sadržaj

	Stranica
1. Autorsko i srodna prava	3
2. Opseg i trajanje zaštite	8
3. Zaštita vaše originalne tvorevine	24
4. Pravo vlasništva na autorskom pravu	31
5. Korist od autorskog i srodnih prava	35
6. Korištenje djela drugih nosilaca prava	44
7. Ostvarivanje autorskog prava	52

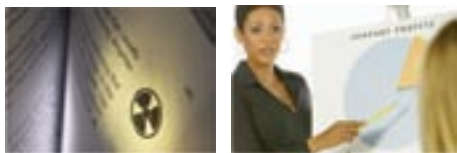
1. Autorsko i srodna prava

Šta je autorsko pravo?

Autorsko pravo osigurava autorima, kompozitorima, računarskim programerima, dizajnerima internetskih stranica i drugim stvaraocima pravnu zaštitu za njihove književne, umjetničke, dramske ili druge tvorevine koje se uobičajeno nazivaju "djelo".

Autorskim pravom štiti se širok dijapazon originalnih djela, kao što su knjige, časopisi, novine, muzička djela, slike, fotografije, skulpture, arhitektonska djela, film, računarski programi, videoigrice i originalne baze podataka (vidi detaljan popis na str. 8).

Autorsko pravo daje autoru, odnosno stvaraocu djela raznolik **paket isključivih prava** na svom djelu tokom ograničenog, ali prilično dugog vremenskog perioda. Ova prava omogućuju autoru da na različite načine **kontrolira ekonomsko iskorištavanje** svoga djela i da za to naplati naknadu. Autorsko pravo, također, osigurava "**moralna prava**", koja, između ostalog, štite ugled i čast autora.

Priručnici za održavanje i prezentacije zaštićeni su autorskim pravom

Autorsko pravo i biznis

U većini privrednih subjekata neki oblici njihovog poslovanja zaštićeni su autorskim pravom. Primjeri toga, između ostalih, jesu: računarski programi ili softver, sadržaj na internetskim stranicama, katalozi proizvoda, bilteni, uputstva za upotrebu ili priručnici za korištenje mašina ili proizvoda široke potrošnje, priručnici za korisnike, popravku ili održavanje raznih vrsta opreme, grafika i tekst u literaturi koja se odnosi na proizvod, grafika i tekst na etiketama ili ambalaži, marketinški i oglašivački materijali na papiru, reklamnim panelima, internetskim stranicama itd. U većini zemalja autorskim pravom se, također, osigurava zaštita za skice, crteže ili dizajn proizvedene robe.

Šta su srodna prava?

"Srodna prava" su prava interpretatora, proizvođača fonograma i emitera. U nekim zemljama, kao što su Sjedinjene Američke Države i Velika Britanija, ova prava su, jednostavno, uključena u autorsko pravo. Druge zemlje, kao što su Njemačka i Francuska, ova prava štite u sklopu posebne kategorije prava koja se naziva "susjedna prava".

Postoje tri vrste "srodnih prava":

- Prava **interpretatora** (npr., glumaca, muzičara) na njihove interpretacije. Ona uključuju izvođenje uživo postojećeg umjetničkog, dramskog ili muzičkog djela, ili recitiranje ili čitanje uživo postojećeg književnog djela. Izvedeno djelo ne mora prethodno biti zapisano ni u jednom mediju ili obliku, a može biti u javnom domenu ili zaštićeno autorskim pravom. Interpretacija može biti i improvizacija, originalna ili na bazi postojećeg djela.
- Prava **proizvođača zvučnih zapisa** (ili "fonograma") na njihove zapise (npr., kompakt-diskove) i
- Prava **emitera** na njihove radijske i televizijske emisije koje se emitiraju bežično, a u nekim zemljama i prava na emitiranje djela putem kablovskih sistema (tzv. kablovski prijenos). (Za više detalja o srodnim pravima vidi str. 17.)

Autorskim i srodnim pravima štite se djela različitih kategorija nosilaca prava. Autorskim pravom se štite djela samih autora, a srodna prava jamče se određenim kategorijama pojedinaca ili privrednih subjekata koji imaju značajnu ulogu u izvođenju, saopćavanju ili

stavljanju na raspolaganje javnosti djela **koja mogu, ali i ne moraju, biti predmet zaštite autorskim pravom.**

Primjer: U slučaju pjesme autorskim pravom se štite muzika kompozitora i riječi autora teksta. Srodna prava bi se odnosila na:

- Izvedbu muzičara i pjevača koji izvode pjesmu;
- Zvučni zapis proizvođača fonograma koji obuhvata tu pjesmu i
- Emisiju proizvođača i emitera, koja sadrži tu pjesmu.

Koji je značaj autorskog i srodnih prava za vašu privrednu djelatnost?

Autorskim pravom se štite književni, umjetnički, dramski i drugi stvaralački elementi proizvoda ili usluge, što daje mogućnost nosiocu autorskog prava da spriječi da te originalne elemente koriste drugi. Autorsko i srodna prava daju mogućnost privrednom subjektu:

- **Da kontrolira komercijalno korištenje originalnih djela,** kao što su knjige, muzika, filmovi, računarski programi, originalne baze podataka, oglasi, sadržaj na internetskim stranicama, videoigrice, zvučni zapisi, radijski i televizijski programi ili bilo koja druga djela koja zadovoljavaju kriterije originalnosti. Djela koja su zaštićena autorskim i srodnim pravima ne smiju da umnožavaju ili koriste u komercijalne svrhe druga lica bez prethodne dozvole nosioca prava. Zahvaljujući takvoj isključivosti u korištenju autorskog i srodnih prava, zaštićena djela omogućuju privrednom subjektu da stekne održivu konkurentsku prednost na tržištu.
- **Da ostvaruje prihod:** Kao i vlasnik imovine, titular autorskog i srodnih prava na neko djelo može koristiti to djelo, prodati ga, darovati ili ostaviti u nasljedstvo. Postoje različiti načini da se autorsko i srodna prava komercijaliziraju. Jedna mogućnost je da se napravi i

proda više primjeraka djela zaštićenog autorskim i srodnim pravima (naprimjer, fotografije); druga je da se autorsko pravo proda (prenese) na drugo lice ili privredni subjekt. Na kraju, treća - i najčešće birana mogućnost – jeste da se odobri licenca, tj. da se drugom licu ili privrednom subjektu dopusti da koristi djelo zaštićeno autorskim pravom uz plaćanje odgovarajuće naknade, u skladu sa sporazumno utvrđenim uvjetima (vidi str. 36).

- **Da pribavi sredstva:** Privredni subjekt koji posjeduje imovinu u vidu autorskog i srodnih prava (npr., portfelj koji obuhvata prava distribucije za određeni broj filmova) može pozajmiti novac od finansijske institucije koristeći takav skup prava kao jamstvo, tako što će investitorima i zajmodavcima dopustiti pravo zalogu u odnosu na ta prava.
- **Da pokrene postupak protiv povredioca prava:** Autorsko pravo omogućuje nosiocima prava da pokrenu postupak pred sudom protiv bilo kojeg lica koje povrijedi isključiva prava nosioca autorskog prava, i u tom postupku zahtijevaju naknadu materijalne štete, kao i uništavanje predmeta povrede, te naplaćivanje advokatskih tarifa. U nekim zemljama povredioci autorskog prava koji su tu povredu počinili namjerno, podliježu krivičnim sankcijama.

- **Da koristi djela drugih nosilaca prava:** Korištenjem djela zaštićenih autorskim i srodnim pravima drugih titulara u komercijalne svrhe može se povećati vrijednost ili djelotvornost vašeg poslovanja, uključujući i jačanje imidža. Naprimjer, dojam klijenta o restoranu, baru, prodavaonici ili o zračnom prijevozniku je bolji ako se, dok koristi uslugu ili se nalazi u poslovnim prostorijama, pušta muzika. U većini zemalja za ovakvo korištenje muzike potrebno je prethodno pribaviti dopuštenje nosilaca autorskog i srodnih prava u formi dozvole za korištenje te muzike za konkretnu namjenu. Razumijevanje autorskog i srodnih prava će vam pomoći da tačno znate kada je potrebna dozvola i kako da je pribavite. Pribavljanje dozvole od nosilaca autorskog,

odnosno srodnih prava, za korištenje njegovog djela za neku konkretnu svrhu često je najbolji način da izbjegnute sporove koji bi mogli prerasti u duge, neizvjesne i skupe postupke pred sudom.

Kako pribaviti autorsko i srodna prava?

Gotovo sve zemlje diljem svijeta imaju jedan ili više nacionalnih zakona koji uređuju autorsko i srodna prava. Pošto među zakonima o autorskom i srodnim pravima različitih zemalja postoje značajne razlike, preporučuje se da konsultirate relevantne nacionalne zakone o autorskom, odnosno srodnim pravima, odnosno tražite pravni savjet od kompetentnog stručnjaka, prije nego što donesete bilo kakvu ključnu poslovnu odluku u vezi s autorskim, odnosno srodnim pravima.

Veliki broj zemalja je potpisao nekoliko značajnih **međunarodnih ugovora** na osnovi kojih je, u dobroj mjeri, izvršena harmonizacija u pogledu nivoa zaštite autorskog i srodnih prava u različitim zemljama.

Zahvaljujući tome, u veoma velikom broju zemalja omogućeno je da djela imaju autorskopravnu zaštitu **bez ikakvih formalnosti ili zahtjeva u pogledu registracije**. Popis glavnih međunarodnih ugovora dat je u Aneksu III.

Većina privrednih subjekata štampa brošure ili objavljuje oglase koji se baziraju na materijalu zaštićenom autorskim pravom

Da li postoje druga pravna sredstva za zaštitu originalnih tvorevina?

Zavisno od vrste djela, a s ciljem zaštite svojih poslovnih interesa, možete da koristite jedno ili više od sljedećih prava intelektualnog vlasništva:

- **Žig.** Žig osigurava isključivo pravo na određeni znak (riječ, logo, boju ili njihovu kombinaciju), što omogućava da se proizvod jednog privrednog subjekta razlikuje od proizvoda nekog drugog.
- **Industrijski dizajn.** Isključivo pravo na ukrasne ili estetske odlike određenog proizvoda može da se ostvari zaštitom industrijskog dizajna, koja je u nekim zemljama poznata i kao "patenti za dizajn".
- **Patent.** Patentom se može zaštititi izum koji ispunjava kriterije novosti, inventivnog nivoa i industrijske primjenjivosti.
- **Povjerljive poslovne informacije** koje imaju komercijalnu vrijednost mogu biti zaštićene kao poslovna tajna ukoliko njihov imalac preduzme razumne korake da takve informacije zadrži kao povjerljive ili tajne.
- **Zakoni o neloyalnoj konkurenciji** mogu vam omogućiti da pokrenete postupak

protiv neloyalnog poslovnog ponašanja konkurenata. Zaštita na osnovi zakona o neloyalnoj konkurenciji često može pružiti i neke dodatne mjere zaštite od kopiranja raznih osobina proizvoda izvan onoga što omogućuju pojedinačna prava intelektualnog vlasništva. Ipak, općenito govoreći, zaštita u skladu sa zakonima koji uređuju pojedinačna prava intelektualnog vlasništva jača je od zaštite koju pružaju općeniti nacionalni propisi protiv neloyalne konkurencije.

Ponekad se za zaštitu djela koja zadovoljavaju kriterije originalnosti koristi niz prava intelektualnog vlasništva (istovremeno ili u slijedu). Naprimjer, Miki Maus je zaštićen autorskim pravom i žigovnim pravom. © Disney Enterprises Inc. Korišteno uz dopuštenje The Walt Disney Company

2. OPSEG I TRAJANJE ZAŠTITE

Koje se kategorije ili vrste djela štite autorskim pravom?

U većini zemalja historija autorskog prava pokazuje postepeno proširivanje vrsta djela koja se njime štite. Iako nacionalni zakoni o autorskom pravu, uglavnom, ne sadrže konačan popis djela, ipak, sadrže niz kategorija djela koje su često široke i dosta fleksibilne. Kategorije ili vrste djela zaštićene u većini zemalja uključuju:

- Književna djela (npr., knjige, časopisi, novine, tehnička dokumentacija, priručnici s uputstvima, katalozi, tabele i kompilacije književnih djela);
- Muzička djela ili kompozicije, uključujući kompilacije;
- Dramska djela (uključuju ne samo pozorišne komade nego i, naprimjer, program obuke za prodajnu djelatnost zabilježen na videokaseti);
- Umjetnička djela (kao što su karikature, crteži, slike, skulpture i kompjuterska grafika);
- Fotografiska djela (na papiru i u digitalnom obliku);
- Računarski programi i softver (vidi uokvireni tekst na str. 9);
- Neke vrste baza podataka (vidi uokvireni tekst na str. 11);

- Mape, globuse, grafikone, dijagrame, nacрте i tehničke crteže;
- Oglase, komercijalni štampani materijal i etikete;
- Kinematografska djela, uključujući igrane filmove, televizijske zabavne emisije i programe na Internetu;
- Multimedijalne proizvode (vidi uokvireni tekst na str. 24) i
- U nekim zemljama djela primijenjene umjetnosti (kao što su umjetnički nakit, zidne tapete i tepisi) (vidi uokvireni tekst na str. 14).

Autorskim pravom štite se **štampana djela**, kao i djela kreirana na **elektronskom ili digitalnom mediju** ili na tim medijima pohranjena. Činjenica da se djelo koje je u digitalnoj formi može čitati samo pomoću računala - zato što se sastoji samo od jedinica i nula - ne utječe na njegovu zaštitu autorskim pravom.

Mape

Muzika i video

Zaštita računarskih programa i softvera

S digitalnog stajališta, nema apsolutno nikakve razlike između teksta, zvuka, grafike, fotografije, muzike, animacije, videa... i softvera. Međutim, jedna bitna razlika razdvaja računarske programe od svega ostalog. Dok su tekst, zvuk, grafika itd., prema svojoj prirodi, uglavnom **pasivni**, programi su, za razliku od njih, u suštini, aktivni. U tom smislu vodi se velika rasprava o tome da li je zakon o autorskom pravu pogodan za zaštitu računarskih programa.

U praksi postoji mnogo načina da se zaštite različiti elementi računarskog programa:

- Autorskim pravom se štiti originalni izraz autora u nekom računarskom programu kao "književno djelo". Izvorni kôd se, dakle, može posmatrati kao književno djelo čitljivo za čovjeka, koje izražava ideje softverskih inženjera koji su ga kreirali. Instrukcije čitljive za čovjeka (izvorni kôd) nisu jedine koje se smatraju književnim djelom ili "pisanim izrazom" nego se njima smatraju i binarne, mašinski čitljive instrukcije (mašinski jezik), te su i one zaštićene **autorskim pravom**. Međutim, ekonomska vrijednost mašinskog jezika zaštićenog autorskim pravom proistječe direktno iz funkcionalnih ciljeva omogućenih softverom. Mašinski jezik je ono što omogućava funkcioniranje računala, to

je ono što se distribuira javnosti u obliku softvera dostupnog u maloprodaji. Vrijeme u koje se softverski proizvod stavlja u prodaju ima veliku značaj na tržištu za maloprodajni softver. Naime, proizvođači softvera imaju ograničen period u kojem mogu ostvariti prednost u odnosu na konkurenciju. Autorsko pravo produžava taj period prednosti na cjelokupno vrijeme trajanja zaštite, davanjem autorima isključivih prava na proizvodnju izvedenih djela.

- U nekim zemljama funkcionalni elementi računarskih programa (tj. izumi koji se odnose na računarske programe) mogu se štiti **patentom**, a u drugim zemljama sve vrste softvera izričito su isključene iz patentne zaštite.
- Uobičajena komercijalna praksa je da se, osim zaštite osigurane autorskim pravom, izvorni kôd računarskih programa čuva i kao **poslovna tajna**.
- Određene karakteristike računarskih programa, kao što su ikonice na ekranu računala, u nekim zemljama mogu biti zaštićene kao **industrijski dizajn**.
- Ugovor, u skladu s pravilima **ugovornog prava**, ostaje glavni oblik pravne zaštite, dopunjujući ili čak i nadomještajući prava intelektualnog vlasništva. Često se takva dodatna zaštita na osnovi ugovora, odnosno ugovora o licenci označava kao "superautorsko pravo". Nije čudo što takva

dodatna zaštita često privlači negativnu pažnju, jer se može smatrati zloupotrebom dominantne pozicije.

- Proteklih godina mnoge zemlje sve više koriste **krivično pravo** za reguliranje pristupa informacijskim tehnologijama, uključujući i softver.
- Osim pravne zaštite, novi oblik zaštite softvera pruža sama **tehnologija**; naprimjer, putem programa za zaštitu pristupa i primjene metoda šifriranja. Na taj način tehnologija omogućava domišljatim proizvođačima da ostvare vlastitu, dodatnu, vanpravnu zaštitu. Naprimjer, radi zaštite svog mašinskog jezika, proizvođač videoigrice mogao bi se osloniti na tehnologiju zaštite pristupa i/ili na autorsko pravo.

U isto vrijeme, mora se naglasiti da neki elementi softvera jednostavno ne mogu biti predmet autorskopravne zaštite. Načini funkcioniranja (npr., komande menija), uglavnom, ne mogu biti zaštićeni autorskim pravom ukoliko ne sadrže naročito individualne ili umjetničke elemente. Isto tako, grafički korisnički međusklop, engleski Graphical User Interface (GUI) ne može biti zaštićen autorskim pravom ukoliko ne sadrži naročito značajne originalne elemente.

Autorskopravna zaštita naročito značajnih originalnih elemenata računarskog softvera:

- Ne zahtijeva registraciju (vidi str. 24);
- Stoga, nije je skupo dobiti;
- Traje dugo (vidi str. 23);
- Osigurava ograničenu zaštitu jer pokriva samo konkretan način na koji su, u datom programu, **izražene** ideje, sistemi i procesi integrirani u softver (vidi str. 13);
- Ne pruža zaštitu ideje, sistema ili samog postupka. Drugim riječima, autorskim pravom se osigurava zaštita od neovlaštenog umnožavanja ili korištenja izvornog kôda, mašinskog jezika, izvršnog programa, međusklopa i korisničkog priručnika s uputstvima, ali ne i funkcija, ideja, procedura, postupaka, algoritama koji leže u osnovi softvera ili metoda funkcioniranja ili logike korištene u softveru. Ovi ponekad mogu biti zaštićeni patentom, ili čuvanjem programa kao poslovne tajne.

Nezavisno od toga da li se uzimaju u obzir pravne ili tehnološke mjere, današnja situacija proizvođačima softvera omogućava do sada nezabilježenu zaštitu njihovih proizvoda pod uvjetom da je žele razumjeti i koristiti kao sastavni dio svoje poslovne strategije. Postoji, međutim, i dodatni izazov. Pomoću samo nekoliko pritisaka na dugme miša ili na tastaturu ličnog računara i adrese na Internetu moguće je izraditi savršenu kopiju digitalnog

djela i poslati ga bilo gdje u svijet.

Važno je napomenuti da se danas, kada postoje veliki i složeni računarski programi, najveći dio povreda autorskog prava sastoji od doslovnog kopiranja ili neovlaštene

distribucije računarskog programa. U većini takvih slučajeva nije potrebno razmatrati da li neke sličnosti predstavljaju originalnu kreaciju (zaštićenu autorskim pravom) ili funkciju (koja nije zaštićena autorskim pravom).

Zaštita baza podataka

Baza podataka je zbir informacija organiziranih na sistemski način radi lakšeg pristupa i analize. Ona može biti na papiru ili u elektronskom obliku. Zakon o autorskom pravu je primarni način zakonske zaštite baza podataka. Međutim, **nisu sve baze podataka zaštićene autorskim pravom**, a čak i one koje jesu mogu uživati veoma **ograničenu zaštitu**.

- U nekim zemljama (npr., u Sjedinjenim Američkim Državama) baze podataka se štite autorskim pravom samo ukoliko su izabrane, koordinirane ili uređene na način koji ih čini dovoljno **originalnim**. Međutim, iscrpne baze podataka i baze podataka u kojima su podaci uređeni u skladu sa osnovnim pravilima (npr., abecednim redom, kao u telefonskom imeniku) obično nisu zaštićene autorskim pravom u tim zemljama (međutim, ponekad mogu biti zaštićene **zakonom o nelojalnoj konkurenciji**).

- U drugim zemljama, uglavnom u Evropi, **neoriginalne baze podataka** su zaštićene pravom *sui generis*, koje se naziva **pravo na bazu podataka**. Time se bazama podataka osigurava mnogo šira zaštita. Spomenuto pravo tvorcima baza podataka omogućava da podnesu tužbu protiv konkurenata ukoliko oni izdvajaju i koriste znatan dio (kvantitativno ili kvalitativno) baze podataka pod uvjetom da je u pribavljanje, verifikaciju ili prezentaciju sadržaja podataka izvršeno **značajno ulaganje**. Ukoliko baza podataka ima dovoljno visok nivo originalnosti strukture, ona je, također, zaštićena autorskim pravom.

Kada je baza podataka zaštićena autorskim pravom, štiti se **samo način selekcije i prezentacije** baze podataka, ali ne i njen sadržaj.

Koje kriterije za zaštitu djela treba da zadovolji?

Da bi bilo prikladno za autorskopravnu zaštitu, djelo mora biti **originalno**. Originalno je ono djelo koje prema svome izrazu potječe od autora, što znači da je stvoreno **samostalno**, a ne kopiranjem tuđeg djela ili materijala koji je u javnom domenu. Tačno značenje pojma originalnosti u zakonima o autorskom pravu razlikuje se od zemlje do zemlje. U svakom slučaju, originalnost se odnosi na **oblik izražavanja**, a ne na ideju koja je u osnovi djela (vidi str. 13).

U nekim zemljama zahtijeva se da djelo bude **zabilježeno u materijalnom obliku**. Proces bilježenja uključuje, naprimjer, da djelo bude napisano na papiru, memorirano na disku, naslikano na platnu ili zabilježeno na traci. Dakle, koreografska djela ili improvizirani govori ili muzičke kompozicije kojih nema na notnim zapisima ili koji nisu zabilježeni ne podliježu zaštiti. Definicija pojma "bilježenje" obično isključuje privremene reprodukcije, kao što su one koje se nakratko projiciraju na ekranu, ili koje se prikazuju elektronskim putem na televiziji ili sličnom uređaju, ili one koje se trenutno zabilježe u "memoriji" računala. Djelo može zabilježiti sam autor ili neko drugi uz autorovo dopuštenje. Smatra se da je emitiranje djela koje sadrži zvuk ili slike zabilježeno ukoliko se zapisivanje tog djela vrši istovremeno s njegovim emitiranjem.

Takvo djelo može biti zabilježeno u dvije vrste materijalnih predmeta: u fonogramima ili kopijama. Kopije mogu biti fizičke (štampani ili neštampani medij, kao što je računarski čip) ili digitalne (računarski programi i kompilacije baza podataka).

Autorskim pravom se štite i objavljena i neobjavljena djela.

Stvaranje originalnog djela obuhvata rad, vještinu, vrijeme, domišljatost, izbor ili mentalni napor. Međutim, djelo uživa autorskopravnu zaštitu **bez obzira na njegove kreativne elemente, kvalitet ili vrijednost**, a ne mora imati bilo kakvu književnu ili umjetničku vrijednost. Autorsko pravo se, također, odnosi na, naprimjer, oznake na ambalaži, recepte, čisto tehnička uputstva, priručnike s uputstvima ili tehničke crteže, kao i na crteže koje je napravilo, naprimjer, neko trogodišnje dijete.

Skice i tehnički crteži za arhitektonska djela, konstruirane predmete, mašine, igračke, odjeću itd. zaštićeni su autorskim pravom

Koji aspekti djela nisu zaštićeni autorskim pravom?

- **Ideje ili koncepti.** Autorsko pravo štiti samo način na koji su ideje ili koncepti izraženi u nekom konkretnom djelu. Njime se ne osigurava zaštita ideje, koncepta, otkrića, metode rada, načela, procedure, postupka ili sistema koji leže u osnovi djela bez obzira na oblik u kojem je to opisano u djelu ili integrirano u djelo. Iako koncept ili metoda rada nije predmet autorskopravne zaštite, pisana uputstva ili crteži pomoću kojih se objašnjava ili ilustrira koncept ili metoda uživaju autorskopravnu zaštitu.

Primjer: Vaše preduzeće je nosilac autorskog prava na priručnik sa uputstvima u kojem se opisuje sistem za proizvodnju piva. Zahvaljujući autorskom pravu na ovaj priručnik, vi ćete moći spriječiti druge da kopiraju način na koji ste napisali priručnik, kao i izrase i ilustracije koje ste upotrijebili. Međutim, time ne sprečavate konkurente da koriste mašine, postupke i metode proizvodnje i prodaje proizvoda opisane u priručniku ili da napišu drugi priručnik za pivaru.

- **Činjenice ili informacije.** Autorsko pravo ne pruža zaštitu za činjenice ili informacije -naučne, historijske, biografske činjenice ili vijesti – nego samo za način na koji su te

činjenice ili informacije izražene, izabrane ili uređene (vidi, također, uokvireni tekst o zaštiti baza podataka, str. 11).

Primjer: Biografija obuhvata mnogo činjenica o životu nekog lica. Autor je možda uložio dosta vremena i truda da utvrdi činjenice koje prethodno nisu bile poznate. Ipak, drugi mogu slobodno koristiti te činjenice ukoliko ne kopiraju konkretan način na koji su te činjenice izražene. Isto tako, svako može koristiti informacije iz recepta da bi skuhaio neko jelo, ali ne smije bez dozvole umnožavati taj recept.

- **Nazivi, naslovi, slogani i druge kratke rečenice** su općenito isključeni iz autorskopravne zaštite. Međutim, u nekim zemljama ova zaštita je dopuštena ako imaju izražene osobine originalnosti. Naziv proizvoda ili neki reklamni slogan obično neće biti zaštićen autorskim pravom, ali se može štititi žigom (vidi str. 7), ili na osnovi odredaba o nelojalnoj konkurenciji. S druge strane, logo može biti zaštićen i autorskim pravom i žigom ukoliko su ispunjeni odgovarajući uvjeti za takvu zaštitu.
- **Službena državna djela** (kao što su zakoni ili mišljenja suda) u nekim zemljama ne podliježu autorskopravnoj zaštiti (vidi str. 32).
- **Djela primijenjene umjetnosti.** U nekim zemljama djela primijenjene umjetnosti nemaju autorskopravnu zaštitu. U tim zemljama, na osnovi zakona

o industrijskom dizajnu, ukrasni aspekti djela mogu biti zaštićeni kao industrijski dizajn (vidi uokvireni tekst, dolje).

Međutim, autorskopravnom zaštitom bit će obuhvaćene slikovne, grafičke ili trodimenzionalne karakteristike koje mogu biti "identificirane zasebno od upotrebnog aspekta" nekog predmeta.

Koja prava pruža autorskopravna zaštita?

Autorsko pravo osigurava dva skupa prava. Imovinska prava štite autorov ekonomski interes ili ekonomski interes nosioca prava u mogućoj komercijalnoj dobiti. Moralna prava štite autorov stvaralački integritet i ugled izražen putem djela.

Šta su imovinska prava?

Imovinska prava daju nosiocu autorskog prava **isključivo pravo** da dopusti ili zabrani određeno korištenje djela. **Isključivo** znači da niko drugi ne može koristiti ta prava bez prethodno pribavljene dozvole nosioca autorskog prava. Opseg tih prava i njihovo ograničavanje tog izuzetka se razlikuju zavisno od vrste djela o kojem je riječ i od relevantnog državnog zakona o autorskom pravu. Imovinska prava predstavljaju više od pukog "prava na kopiranje djela"; naglasak nije isključivo na ovom pravu, nego na nekoliko različitih prava, usmjerenih na sprečavanje drugih da na nepošten način koriste stvaralački rad originalnog nosioca autorskog prava. Općenito, imovinska prava uključuju isključivo pravo na:

Djela primijenjene umjetnosti – preklapanje između autorskog prava i prava na dizajn

Djela primijenjene umjetnosti su umjetnička djela koja se koriste u industrijske svrhe tako što se inkorporiraju u proizvode za svakodnevnu upotrebu. Tipičan primjer predstavljaju nakit, lampe i namještaj. Djela primijenjene umjetnosti su dvostruke prirode: ona mogu biti smatrana umjetničkim djelom, međutim, njihovo iskorištavanje i korištenje se ne odvija na posebnim

tržištima umjetnina, nego na tržištu proizvoda opće namjene. To ih stavlja na graničnu crtu između zaštite koja se osigurava autorskim pravom i zaštite industrijskog dizajna. **Zaštita koju uživaju djela primijenjene umjetnosti u velikoj mjeri se razlikuje od zemlje do zemlje.** Iako u nekim zemljama ove dvije vrste zaštite mogu postojati paralelno, to nije uvijek slučaj. Stoga, da bi se tačno znalo kakva je situacija u konkretnoj zemlji, **preporučuje se da se konsultira nacionalni stručnjak za intelektualno vlasništvo.**

- **Umnožavanje djela na različite načine.** Naprimjer, umnožavanje CD-a, fotokopiranje knjige, preuzimanje računarskog programa, digitalizacija fotografije i njeno skladištenje na tvrdi disk, skeniranje teksta, štampanje lika iz crtanog filma na majici ili unošenje dijela neke pjesme u neku novu pjesmu. To je jedno od najvažnijih ovlaštenja koje osigurava autorsko pravo.
- **Distribuciju primjeraka djela.** Na osnovi autorskog prava, nosilac tog prava može zabraniti drugima da neovlašteno prodaju, daju u zakup ili licenciraju primjerke djela. Međutim, tu postoji važan izuzetak: u većini zemalja pravo distribucije prestaje nakon prve prodaje ili prijenosa prava vlasništva na određenom primjerku. Drugim riječima, nosilac autorskog prava može kontrolirati samo "prvu prodaju" primjerka djela, uključujući i vrijeme prodaje, te druge uvjete. Međutim, čim se određeni primjerak proda, nosilac autorskog prava nema nikakva prava u pogledu toga kako će primjerak biti dalje distribuiran na teritoriji određene zemlje, odnosno zemalja. Kupac može preprodati primjerak, ili ga predati drugome, ali ga ne može umnožavati ili na bazi njega praviti izvedena djela (vidi daljnji tekst).
- **Davanje primjeraka djela u zakup.** Ovo pravo se odnosi na određene vrste djela, kao što su kinematografska djela, muzička djela ili računarski programi. Međutim, ovo pravo ne obuhvata računarske programe koji su sastavni dio nekog industrijskog proizvoda, naprimjer, programa za kontrolu paljenja iznajmljenog automobila .
- **Prevođenje ili adaptaciju djela.** Takva djela se, također, zovu **izvedena djela**, odnosno **nova djela koja se baziraju na zaštićenom djelu**. To je, naprimjer, prijevod priručnika sa instrukcijama sa engleskog na druge jezike, ekranizacija romana (igrani film), prebacivanje računarskog programa u drugi računarski jezik, pravljenje drugačijeg muzičkog aranžmana, ili pravljenje igračke na bazi lika iz crtanog filma. Međutim, u mnogim zemljama postoje važni izuzeci od isključivih prava u pogledu stvaranja izvedenih djela; naprimjer, ako zakonito posjedujete primjerak nekog računarskog programa, možete ga prilagoditi ili modificirati samo za potrebe njegovog redovnog korištenja.
- **Javno izvođenje i javno saopćavanje.** Ovo obuhvata isključivo pravo na saopćavanje djela javnim izvođenjem, recitacije, emitiranje ili saopćavanje putem radija, kabela, satelita ili televizije, ili putem prijenosa na Internetu. Djelo se **javno izvodi** kada se izvodi na mjestu dostupnom

javnosti, odnosno gdje su, osim najbliže porodice i prijatelja, prisutna i druga lica. Pravo izvođenja je ograničeno na književna, muzička i audiovizuelna djela, a pravo na javno saopćavanje obuhvata sve kategorije djela.

- **Naplata postotka od prodajne cijene u slučaju preprodaje djela.** Ovo je poznato kao pravo preprodaje ili *droit de suite*. Ovo pravo je dostupno samo u nekim zemljama i obično je ograničeno na određene vrste djela (npr., slike, crteže, grafičke otiske, kolaže, skulpture, gravire, tapiserije, keramiku, staklo, originalne rukopise itd.). Na osnovi prava preprodaje stvaralac ima pravo dobiti dio profita od ponovne prodaje djela pod uvjetom da do takve prodaje dođe na određen način. Taj dio obično iznosi od 2% do 5% od ukupne prodajne cijene.
- **Činjenje djela dostupnim** javnosti na Internetu, i to tako da se pristup dobiva na zahtjev, s mjesta i u vrijeme prema individualnom izboru određenog lica. Ovim je posebno obuhvaćena interaktivna komunikacija “na zahtjev” putem Interneta.
-

Svako lice ili privredni subjekt koji žele koristiti zaštićena djela u bilo koju navedenu svrhu moraju, prema pravilu, prethodno pribaviti dozvolu nosioca autorskog prava. Iako su prava nosioca

autorskog prava isključiva, ona su ograničena vremenski (vidi str. 23) i podliježu nekim važnim izuzecima i ograničenjima (vidi str. 47).

Šta su moralna prava?

Moralna prava se temelje na francuskoj tradiciji *droit d'auteur*, prema kojoj se intelektualne tvorevine smatraju utjelovljenjem duha ili duše stvaraoca. U anglosaksonskoj tradiciji običajnog prava autorsko i srodna prava se smatraju pravom vlasništva, što znači da se svaka tvorevina može kupiti, prodati ili dati u zakup, slično kao kuća ili automobil.

Većina zemalja priznaje moralna prava, međutim, opseg tih prava se u velikoj mjeri razlikuje i ona nisu u svim zemljama utvrđena u sklopu samog zakona o autorskom pravu. Većina zemalja priznaje, najmanje, sljedeće dvije vrste moralnih prava:

- **Pravo da se bude označen kao autor djela** (“pravo autorstva” ili “pravo paterniteta”). Kada se autorsko djelo reproducira, objavljuje, čini dostupnim ili saopćava publici, ili izlaže u javnosti, lice koje je odgovorno za obavljanje te radnje mora osigurati da autorovo ime bude istaknuto na djelu, ili u vezi s njim, kad god je to razumno moguće i
- **Pravo na zaštitu integriteta djela.** Ovim se zabranjuje unošenje u djelo bilo kakvih izmjena koje bi mogle nanijeti štetu autorovoj časti ili ugledu.

Za razliku od imovinskih prava, moralna prava **nisu prenosiva** na drugog pošto ona pripadaju stvaraocu lično (ali mogu biti prenesena na nasljednike stvaraoca). Čak i kada se imovinska prava na djelo prodaju nekom drugom, stvaralac zadržava moralna prava na to djelo. Međutim, u nekim zemljama autor ili stvaralac može se **odreći svojih moralnih prava putem pisanog ugovora**, čime pristaje da ne koristi svoja moralna prava, u cijelosti ili djelomično.

Manji broj zemalja, kojih je s vremenom sve više, osigurava zaštitu moralnih prava interpretatora u odnosu na interpretaciju.

Moralna prava interpretatora u vezi s njihovim izvedbama uživo, ili izvedbama zabilježenim na fonogramima, postoje i nakon prijenosa imovinskih prava i uključuju:

- Pravo da bude označen kao izvođač svoje interpretacije osim kada je neoznačavanje određeno načinom korištenja izvedbe i
- Pravo interpretatora da ospori prepravku, oštećenje ili drugu izmjenu izvedbi koja bi štetila njegovom ugledu.

Koja prava osiguravaju “srodna prava”?

Interpretatori (npr., glumci, muzičari, plesači) imaju isključivo pravo da dopuste ili zabrane bilježenje (snimanje) svoje izvedbe uživo u cijelosti ili u znatnom dijelu, na bilo kojem mediju, javno saopćavanje, emitiranje ili kabelsko emitiranje, kao i reproduciranje zapisa njihovih interpretacija načinjenih uživo. U nekim zemljama, kao što su države članice Evropske unije, interpretatori, također, imaju isključivo pravo da dopuste ili zabrane iznajmljivanje ili posuđivanje zvučnih zapisa (fonograma) i audiovizuelnih djela koja sadrže njihove izvedbe uživo.

U mnogim zemljama, kada se fonogram emitira ili javno saopćava, interpretatorima ili proizvođačima fonograma, ili i jednima i drugima, plaća se jednokratna pravična naknada.

U većini zemalja prava interpretatora mogu biti prenesena, u cijelosti ili djelomično, na drugoga. Čak i nakon takvog prijenosa ili licenciranja prava, interpretator, zavisno od nacionalnog zakonodavstva, može imati mogućnost da zabrani proizvodnju, prodaju, distribuciju i uvoz u zemlju neovlaštenog ili ilegalno proizvedenog zapisa njegovih izvedbi uživo.

Proizvođači fonograma (muzički producenti ili proizvođači zvučnih zapisa) imaju isključivo pravo da dopuste ili zabrane reprodukciju, korištenje ili distribuciju svojih zapisa. Najvažnije pravo je pravo na kontrolu reproduciranja njihovih fonograma. Druga prava mogu uključivati pravo na naplatu pravične naknade za emitiranje fonograma, činjenje fonograma dostupnim (dostupnim u individualno odabrano vrijeme), ili pravo na javno saopćavanje. U mnogim zemljama proizvođači fonograma, također, mogu zabraniti uvoz i distribuciju svojih fonograma. U nekim zemljama imaju pravo na polovinu naknade za javno izvođenje ili javno saopćavanje zvučnih zapisa na kojima su nosioci prava.

Prava proizvođača zvučnih zapisa

U mnogim zemljama proizvođači zapisa ne mogu zabraniti emitiranje svojih zvučnih zapisa, ali imaju pravo naplatiti naknadu od emitera.

U zemljama u kojim je to pravo priznato, emiteri plaćaju naknadu ne samo kompozitoru - za pravo na emitiranje kompozicije i proizvođaču fonograma - za kupovinu zapisa,

nego i proizvođaču zapisa – za pravo na emitiranje tog zapisa.

Prilikom pristupanja Rimskoj konvenciji, Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (Sporazum TRIPS) ili Ugovoru o interpretacijama i fonogramima WIPO zemlja koja pristupa može postaviti uvjet tako da emiteri u toj zemlji nemaju obavezu da plaćaju naknade proizvođačima zapisa.

Emiteri imaju isključiva prava na svoj bežični komunikacijski signal, kao što je pravo da ga reemitiraju, da zabilježe signal, ili da reproduciraju bilo koji njegov zapis čak i ukoliko je napravljen bez dozvole emitera.

Emiteri u nekim zemljama imaju pravo da odobre ili zabrane emitiranje zapisa svojih emisija koje se vrši na zahtjev pojedinačnog pretplatnika, kao i činjenje dostupnim javnosti zapisa njihovih emisija sadržanih u računarskim bazama podataka, putem on-line mreže. Međutim, mnoge druge zemlje ne smatraju da distribucija audio i videosignala putem Interneta ("streaming") predstavlja radiodifuznu uslugu u smislu važećih odredaba u njihovim zakonima o autorskom i srodnim pravima. U nekim zemljama emiteri, također, imaju pravo da odobre ili zabrane emitiranje svojih emisija putem kablenskog sistema. Međutim, u nekim drugim zemljama kablenski

operateri još uvijek imaju mogućnost da, bez dozvole ili plaćanja, reemitiraju signale emitera putem kablenske mreže.

U mnogim zemljama emiter televizijskog komunikacijskog signala ima isključivo pravo da odobri ili zabrani saopćavanje javnosti, naprimjer, na mjestu otvorenom za javnost uz naplatu ulaznice.

Pravo da se odobri ili zabrani reemitiranje emisije putem kabela ostvaruje se preko organizacije za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava (vidi str. 40) osim kada to pravo ostvaruje organizacija za radiodifuziju u odnosu na vlastite emisije.

U vezi s proizvodnjom i prenošenjem sadržaja on-line, preporučuje se da se konsultira stručnjak za autorsko pravo u konkretnoj zemlji, jer je to oblast prava koja se brzo razvija.

Ostvarivanje **srodnih prava** ni na koji način ne utječe na autorskopravnu zaštitu djela koja se interpretiraju, bilježe, ili emitiraju na Internetu ukoliko podliježu takvoj zaštiti.

Pravo dato emiterima je odvojeno od autorskog prava na filmove, muziku i drugi materijal koji emiter prenosi

Autorska i srodna prava za muzička djela

Privredni subjekt može koristiti muziku zbog različitih razloga, da privuče klijente, da stvori pozitivan utjecaj na ponašanje klijenata, ili za dobro svojih zaposlenih. Na ovaj način subjekt može ostvariti bolji konkurentski položaj u odnosu na svoje konkurente, osigurati bolje radno okruženje za svoje zaposlene, uspostaviti bazu odanih klijenata, pa čak i poboljšati percepciju ljudi u odnosu na vlastiti brend ili subjekt u cjelini.

Naknadu za javno izvođenje ili korištenje muzičkih djela plaćaju velike televizijske mreže, lokalne televizijske i radiostanice, kabelske i satelitske mreže i sistemi, javni emiteri, vlasnici internetskih stranica, visoke škole i univerziteti, noćni klubovi, restorani, korisnici ambijentalne muzike, fitness-klubovi i klubovi za održavanje zdravlja, hoteli, trgovinski sajmovi, organizatori koncerata, prodajni centri, zabavni parkovi, zračni prijevoznici i korisnici muzike iz širokog kruga drugih djelatnosti, uključujući i usluge telefonije (melodije za mobilne telefone).

Zaštita autorskog i srodnih prava na muzičko djelo često obuhvata više slojeva prava, te cijeli spektar nosilaca prava, uključujući tekstopisce, kompozitore, izdavače partitura, izdavačke kuće, emitere, vlasnike internetskih stranica i organizacije za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima.

Ukoliko su muziku i tekst za muziku stvorila različita lica, vrlo je vjerovatno da će se na osnovi nacionalnog zakona ta pjesma tretirati kao pjesma koja se sastoji od dva dijela –muzičkog dijela i književnog dijela. Međutim, u većini slučajeva za emitiranje cjelokupne pjesme licenca se dobiva od jedne organizacije za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima (vidi str. 40).

Prava na objavljivanje muzike obuhvataju prava na zvučni zapis, prava na interpretaciju, pravo na umnožavanje i pravo da se djelo uključi u neko novo ili drugačije djelo, koje se ponekad zove izvedeno djelo. Da bi se olakšalo komercijalno korištenje, većina autora muzičkih djela općenito se radije opredjeljuje da izvrši prijenos prava objavljivanja na subjekt koji je označen kao "izdavač", putem ugovora o objavljivanju muzike kojim se autorsko pravo ili pravo na upravljanje ostvarivanjem autorskog prava prenosi na izdavača.

Među mnogim vrstama prava koja su povezana s muzičkim djelima su i prava izvođenja, prava štampanja, mehanička prava i prava sinhronizacije. Kratko objašnjenje ovih prava dato je u daljnjem tekstu.

Pravo na javno izvođenje je općenito najunosniji izvor prihoda za autore muzičkih djela. U nekim zemljama ne postoji pravo javnog izvođenja zvučnih zapisa (ili "fonograma"), nego samo pravo na digitalni audioprijenos. U tim zemljama, a naročito u Sjedinjenim Američkim Državama, dozvola nije potrebna za interpretaciju nedigitalnog zvučnog zapisa, ali je potrebna za pjesmu sadržanu u zvučnom zapisu.

Pravo na štampanje i prodaju jedne ili više pjesama ili primjeraka notnog teksta skladbe je **pravo na štampanje** za koje dozvolu daje izdavač.

Mehaničko pravo je pravo na bilježenje, reprodukciju i distribuciju skladbe zaštićene autorskim pravom na nosaču zvuka (uključujući audiovrpce, kompakt-diskove i bilo koju drugu vrstu materijalnih predmeta na koje se zvuk bilježi, osim onih materijalnih predmeta koji prate igrane filmove i druga audiovizuelna djela). Dozvole koje se daju korisniku za korištenje mehaničkih prava nazivaju se **dozvole za mehanička prava**.

Pravo na bilježenje skladbe u sinhronizaciji s kadrovima ili slikama u audiovizuelnoj produkciji, kao što su igrani film, televizijski program, televizijska reklama ili videoprodukcija, naziva se **pravo sinhronizacije**. **Dozvola za sinhronizaciju** je potrebna za bilježenje muzike u audiovizuelnom zapisu. Na osnovi te dozvole producent može određeno muzičko djelo uključiti u audiovizuelno djelo. Ovu dozvolu televizijski producent obično dobiva putem direktnih pregovora sa kompozitorom i tekstopiscem ili, još češće, s njihovim izdavačem.

Osim dozvole koja se pribavlja od kompozitora za korištenje glazbe u audiovizuelnom zapisu, potrebno je pribaviti i posebnu dozvolu za sinhronizaciju od vlasnika zvučnog zapisa koji obuhvata ili sadrži to muzičko djelo.

Pojam **master-zapis** (ili, skraćeno, **master**) označava prvobitno proizvedeni zapis zvuka (na vrpici ili drugom mediju za pohranjivanje) s kojeg proizvođač zapisa pravi CD-ove ili vrpce koje prodaje na tržištu. Za reprodukciju i distribuciju zvučnog zapisa koji sadrži određenu interpretaciju muzike od određenog umjetnika potrebno je pribaviti **prava na master-zapis** ili **prava na korištenje mastera**.

Korištenje muzičkih djela u vidu zvuka mobilnog telefona je oblast korištenja muzike koja se brzo razvija. To je ušlo u domen zabave i postalo izuzetno popularan način personalizacije mobilnog telefona.

Popularnost zvuka mobilnog telefona se pokazala kao mnogo rasprostranjenija i trajnija nego što su mnogi u početku očekivali, a zahvaljujući njoj, ovaj novi vid korištenja muzike izbio je na čelo projektiranog rasta u domenu plaćenog sadržaja za mobilne uređaje. Zvuk mobilnog telefona je datoteka s binarnim

Uz dopuštenje Nokie

kôdom, koji se šalje mobilnom uređaju putem SMS-a ili WAP-a. Dozvola za ovaj zvuk obično pokriva kreiranje i isporuku "monofonskog" i "polifonskog" zvuka.

Alati i sistemi za **upravljanje digitalnim pravima** (vidi str. 26) imaju važnu ulogu u upravljanju prodajom muzike on-line, a cilj im je da se spriječi piraterija. Naprimjer, putem tehnologije FairPlay kompanije Apple i Windows Media kompanije Microsoft, u digitalnu muziku se ugrađuje zaštita pristupa, kako bi nosioci autorskog prava mogli dobiti naknadu za izvršenu prodaju i da bi se onemogućila proizvodnja digitalnih kopija.

Koliko dugo traje zaštita autorskim i srodnim pravima?

Za većinu djela u većini zemalja zaštita **imovinskih prava** traje koliko i autorov život plus dodatni period od najmanje 50 godina. U jednom broju zemalja taj period je i duži (naprimjer, 70 godina nakon autorove smrti u Evropi, Sjedinjenim Američkim Državama i nekoliko drugih zemalja). Prema tome, autor nije jedini koji ima koristi od djela, nego su to i autorovi nasljednici. Ukoliko je uključeno nekoliko autora (koautorsko djelo), rok zaštite se računa od smrti posljednjeg živog autora. Kada istekne autorskoppravna zaštita, smatra se da je djelo u "javnom domenu" (vidi str. 46).

Zavisno od odredaba nacionalnog zakonodavstva, za određene kategorije djela mogu važiti posebne odredbe, a naročito za:

- Djela koja stvore zaposleni i angažirani radnici (naprimjer, trajanje može biti 95 godina od izdavanja ili 120 godina od stvaranja djela);
- Koautorska djela;
- Kinematografska djela;
- Anonimna ili pseudonimna djela;
- Fotografska djela i djela primijenjene umjetnosti (koja ponekad imaju kraći rok zaštite);
- Djela koja stvori država (od kojih neka ili sva

moгу biti isključena iz zaštite autorskim pravom);

- Djela objavljena nakon autorove smrti i
- Tipografski aranžmani.

Postoje razlike u pogledu uvjeta zaštite **moralnih prava**. U nekim zemljama moralna prava su trajna. U drugima ona istječu u isto vrijeme kada i imovinska prava, ili nakon autorove smrti.

Trajanje zaštite kod **srodnih prava** obično je kraće od trajanja autorskoppravne zaštite. U nekim zemljama zaštita srodnih prava traje **20 godina** od kraja kalendarske godine u kojoj je zapis proizveden, ili u kojoj je izvedena interpretacija ili izvršeno emitiranje. Međutim, u mnogim zemljama srodna prava se štite tokom 50 godina, počevši od kraja kalendarske godine u kojoj se dogodilo izvođenje, zapisi ili emitiranje, zavisno od slučaja.

U nekim zemljama fotografije su zaštićene samo od 5 do 15 godina nakon datuma objavljivanja. Uz odobrenje: Lien Verbauwghede

3. ZAŠTITA VAŠE ORIGINALNE TVOREVINE

Šta treba da uradite da biste dobili zaštitu koju pružaju autorsko ili srodna prava?

Zaštita koja se pruža na osnovi autorskog i srodnih prava daje se bez ikakve službene procedure. Čim nastane, djelo je **automatski** zaštićeno bez ikakve posebne registracije, deponiranja, plaćanja takse ili bilo kojeg drugog formalnog uvjeta, iako se u nekim zemljama traži da ono bude zapisano u nekom materijalnom obliku (vidi str. 12 u tekstu gore).

Kako dokazujete da ste nosilac autorskog prava?

Sistem zaštite bez formalnosti može stvoriti izvjesne poteškoće kada, u slučaju spora, pokušavate ostvariti vaša prava. Ako neko tvrdi da ste kopirali njegovo djelo, kako možete dokazati da ste vi onaj prvi stvaralac? Možete preduzeti određene mjere predostrožnosti kako biste objezbedili dokaze da ste vi, u određenom trenutku, stvorili to djelo. Naprimjer:

- U nekim zemljama postoji državna **ustanova za autorska prava** koja vam omogućuje da deponirate, odnosno registrirate svoje djelo za određenu naknadu (vidi Aneks II radi popisa internetskih stranica nekih od državnih ustanova za autorska prava). Na taj način osigurava se valjan dokaz o polaganju prava na autorskopravnu zaštitu. U nekim od tih

Autorskopravna zaštita multimedijalnih proizvoda

Multimedijalni proizvod se obično sastoji od nekoliko vrsta djela, kombiniranih u jedan fiksirani medij, kao što je računarski disk ili CD-ROM. Primjeri multimedijalnih proizvoda su videoigrice, informacijski kiosci i interaktivne internetske stranice. Elementi koji mogu biti kombinirani u multimedijalnom proizvodu obuhvataju muziku, tekst, fotografije, crtežne isječke, grafike, softver i pokretne slike. Svaki od ovih elemenata, sam za

sebe, može biti predmet autorskopravne zaštite. Osim toga, kompilacija ili konsolidacija ovih djela - sam multimedijalni proizvod - može uživati autorskopravnu zaštitu ukoliko je u tom postupku nastao proizvod koji se smatra originalnim.

zemalja, ukoliko ste registrirali djelo kod državne ustanove za autorska prava, bit ćete u stanju voditi djelotvorniji postupak zbog povrede autorskog prava. U takvim zemljama izričito se preporučuje da se prethodno registrira djelo koje vam se nudi kao mogućnost.

- Primjerak vašeg djela možete deponirati kod **banke ili advokata**. Alternativno, primjerak vašeg djela možete **poslati lično**, preporučenom poštom u zapečaćenoj koverti (na kojoj se jasno vidi pečat s datumom) koja po isporuci neće biti otvorena. Međutim, sve zemlje ne prihvataju ovu praksu kao valjan dokaz.
- Na djelima koja su objavljena trebalo bi da bude istaknuta **obavijest o autorskom pravu** (vidi str. 29).
- Također se preporučuje da vaše djelo označite posebnim standardnim **numeričkim sistemom identifikacije**, kao što su Međunarodni standardni knjižni broj (ISBN), za knjige, Međunarodni standardni kôd za snimke (ISRC), za zvučne zapise, Međunarodni standardni broj notne građe (ISMN), za štampane muzičke publikacije, Međunarodni standardni kôd za muzičko djelo (ISWC), za muzička djela koja prema vrsti pripadaju repertoaru koji je, uglavnom, pod kontrolom organizacija za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima, Međunarodni standardni audiovizuelni broj (ISAN), za audiovizuelna djela itd.

Kako da zaštitite svoja djela u elektronskom ili digitalnom obliku?

Djela u elektronskom ili digitalnom obliku (npr., CD-ovi, DVD-ovi, on-line tekst, muzika, filmovi) posebno su podložna povređivanju prava pošto se lahko umnožavaju i prenose putem Interneta, često bez ikakvog značajnog gubitka kvaliteta, ili bez gubitka kvaliteta uopće. Mjere opisane u ranijem tekstu, kao što je registracija ili deponiranje djela kod državne ustanove za autorska prava, primjenjuju se i na ova djela.

Djela zaštićena autorskim pravom koja privredni subjekti postavljaju na Internet obično su predmet **“ugovora na klik mišem”** kojim se nastoji ograničiti mogućnost korisnika da raspoláže sadržajem. Takvim ograničenjima korištenje se obično ograničava na jednog korisnika, a tom korisniku se dopušta da samo čita/sluša jedan primjerak. Redistribucija ili ponovno korištenje je općenito zabranjeno.

Osim toga, mnogi subjekti primjenjuju tehnološke mjere zaštite svog autorskog prava na digitalni sadržaj. Te mjere su poznate kao alati i sistemi za **upravljanje digitalnim pravima**. Oni se koriste za definiranje, praćenje i primjenjivanje dozvola i uvjeta putem elektronskih sredstava, tokom vremena trajanja sadržaja.

Postoje dva načina na koja se pomoću alata i sistema za upravljanje digitalnim pravima može kontrolirati autorsko pravo na digitalna djela:

- Označavanje digitalnih djela informacijama o njihovoj autorskopravnoj zaštiti, nosiocu prava itd., koje se nazivaju **informacije o upravljanju pravima**, i
- Primjena **tehnoloških mjera zaštite**, koje se koriste za kontrolu pristupa ili korištenja digitalnog dijela (davanje dozvole ili odbijanje davanja dozvole). Kada se koriste u vezi s različitim vrstama djela koja su zaštićena autorskim pravom, tehnološkim mjerama se kontrolira mogućnost korisnika da vidi, čuje, mijenja, snimi, napravi izvod, prevede, drži na određeno vrijeme, proslijedi, kopira, štampa itd., u skladu s važećim zakonom o autorskom i srodnim pravima. Tehnološke mjere zaštite, također, pružaju privatnost, sigurnost i integritet sadržaja.

Izbor pravih alata za upravljanje digitalnim pravima

Postoje brojne tehnike koje mogu biti upotrijebljene s ciljem smanjenja mogućnosti povrede autorskog prava, zasnovane na primjeni alata i sistema za upravljanje digitalnim pravima. Svaka od njih ima različite prednosti i nedostatke, kao i troškove nabavke, integracije i održavanja. Izbor odgovarajuće tehnike najbolje je izvršiti na osnovi procjene nivoa rizika povezanog s korištenjem djela.

Informacije o upravljanju pravima

Postoje različiti načini za označavanje vašeg materijala zaštićenog autorskim pravom:

- Digitalni sadržaj možete **označiti**, naprimjer, putem obavijesti o autorskom pravu ili oznakom sa upozorenjem, kao što je "Umnožavanje dopušteno samo u nekomercijalne svrhe". U dobru praksu, također, ubraja se i isticanje izjave o autorskom pravu na svakoj od vaših internetskih stranica, gdje će biti navedeni uvjeti za korištenje sadržaja.
- **Identifikator digitalnog predmeta** je sistem identifikacije djela zaštićenih autorskim pravom u digitalnom okruženju. Identifikator digitalnog predmeta je digitalna oznaka/naziv koji se dodjeljuje djelu u digitalnoj formi radi korištenja na Internetu. Identifikator digitalnog predmeta se koristi za pružanje aktualnih informacija, uključujući i podatke o tome gdje se na Internetu djelo može naći. Informacije o digitalnom djelu mogu se s vremenom mijenjati, uključujući i informacije o tome gdje se djelo može naći, pri čemu identifikator digitalnog predmeta djela ostaje neizmijenjen. (Vidi www.doi.org.)
- **Vremenski žig** je oznaka koja se stavlja na digitalni sadržaj (djelo) na osnovi koje se može dokazati kakav je bio sadržaj u određenom trenutku. Vrijeme je ključni element kada se dokazuje povreda autorskog prava: kada je određena elektronska pošta poslana, kada je ugovor sklopljen, kada je stvoren ili izmijenjen neki

predmet intelektualnog vlasništva, ili kada je pribavljen digitalni dokaz. Može se koristiti i specijalizirana usluga potvrđivanja vremena da bi se utvrdilo vrijeme kreiranja dokumenta.

- **Digitalnim vodenim žigovima** se putem odgovarajućeg softvera u samo digitalno djelo ugrađuje informacija o autorskom pravu. Digitalni vodeni žig može biti nevidljiv, te u odgovarajućem trenutku postati očigledan, slično kao i obavijest o autorskom pravu na margini fotografije. On, također, može biti protkan kroz cijeli dokument, kao pri štampanju dokumenata na papiru protkanom vodenim žigovima. Veoma često vodeni žigovi se ugrađuju tako da se u normalnoj upotrebi ne mogu detektirati. Iako su vidljivi vodeni žigovi korisni kao sredstvo za odvratanje od povrede prava, nevidljivi vodeni žigovi su korisni prilikom dokazivanja krađe i on-line praćenja korištenja djela zaštićenog autorskim pravom.

Tehnološke mjere zaštite

Neki privredni subjekti se radije opredjeljuju za primjenu tehnologije kako bi pristup svojim djelima ograničili samo na one klijente koji prihvataju određene uvjete za korištenje djela. Takve mjere uključuju:

- **Šifriranje** se često koristi za zaštitu od neovlaštene upotrebe softverskih proizvoda, fonograma i audiovizuelnih djela. Naprimjer, kada neki klijent učita djelo, softver za upravljanje digitalnim pravima može kontaktirati sa centrom za izdavanje dozvole (institucijom koja upravlja autorskim i srodnim pravima) radi ugovaranja plaćanja, dešifriranja datoteke i dodjele individualnog "ključa" - šifre, koja je klijentu potrebna za gledanje ili slušanje sadržaja.

Budite oprezni kada koristite tehnološke mjere zaštite

Privredni subjekti koji nude digitalne sadržaje mogu razmotriti mogućnost primjene tehnoloških mjera zaštite ukoliko postoji potreba za zaštitom od neovlaštene reprodukcije i distribucije digitalnih djela. Međutim, upotreba tehnoloških mjera zaštite bi trebalo da bude u ravnoteži s drugim elementima. Naprimjer, tehnološke mjere zaštite ne bi trebalo da se koriste na način suprotan drugim važećim zakonima, kao što su zakoni o zaštiti privatnosti, zakoni o zaštiti potrošača ili zakoni o zaštiti tržišnog natjecanja.

Privredni subjekti koji koriste tuđi digitalni sadržaj trebali bi pribaviti sve licence ili dozvole potrebne za željeno korištenje djela (uključujući i odobrenje za dekodiranje zaštićenog djela, ukoliko je to potrebno). Razlog za to je što privredni subjekt ili pojedinac koji zaobiđe tehnološke mjere zaštite, a zatim koristi zaštićeno djelo, može biti odgovoran zbog povrede propisa o izbjegavanju tehnoloških mjera zaštite, kao i zbog povrede autorskog prava (vidi str. 49).

- **Sistem za kontroliranje pristupa ili sistem za uvjetovani pristup**, u svom najjednostavnijem obliku, provjerava identitet korisnika, sadržaj datoteka i prava (čitanje, izmjene, izvršavanje itd.) koja svaki korisnik ima za određeno djelo. Vlasnik digitalnog djela može konfigurirati pristup na brojne načine. Naprimjer, dokument se može vidjeti, ali se ne može štampati, ili se može koristiti samo ograničeno vrijeme.

- **Objavljivanje samo verzija nižeg kvaliteta**. Naprimjer, privredni subjekti na svojoj internetskoj stranici mogu objaviti fotografije ili druge slike koje imaju dovoljno detalja na osnovi kojih se može zaključiti da li su korisne za, naprimjer, skicu reklame, ali koje nisu dovoljno detaljne i kvalitetne za reprodukciju u nekom časopisu.

Studija slučaja - Memory Computation

Tokom manifestacije na kojoj je 2001. godine u Njujorku lansiran Office HP Microsoft je, također, predstavio softver nazvan Memory Contu, računovodstveni program za poslovne korisnike koji se može integrirati u Office HP. Ovaj softver je kreirala jedna mala softverska firma iz Urugvaja Memory Computation ("Memory"):

"Memory" sistematski procjenjuje mjere potrebne za zaštitu, upravljanje i ostvarivanje prava kojih je nosilac, kako bi izvukla najbolje moguće komercijalne rezultate iz svoje imovine. Svaki primjerak softvera Memory Contu uključuje korisničku licencu u **kojoj je naznačeno da je softver zaštićen** autorskim pravom i gdje se navodi da je zabranjeno njegovo umnožavanje ili reprodukcija, u cijelosti ili djelomično, za bilo koje druge namjene osim kao rezervna kopija,

koja služi kao podrška njegovom korištenju. "Memory" je registrirao svoj softver kod ustanova za autorska prava u zemljama u kojim posluje i gdje takve ustanove dopuštaju dobrovoljnu registraciju autorskog prava.

Firma "Memory" je svjesna da često dolazi do povreda prava intelektualnog vlasništva, a da naročito često dolazi do softverske piraterije, te je, stoga, razradila paralelnu strategiju zaštite svojih proizvoda. Kao prvo, "Memory" je u svoj softver ugradila seriju **tehnoloških mehanizama** za zaštitu softvera od lakog umnožavanja. Kao drugo, usredsrijedila se na kvalitet svojih **usluga nakon prodaje** i na **stalnu inovaciju novih verzija svojih proizvoda** koji se isporučuju legalnim korisnicima, tako da se klijenti, shvatajući vrijednost originala, opredjeljuju za prednosti kupovine legalnog softvera umjesto piratskog.

Kakvu zaštitu imate u inozemstvu?

Većina zemalja su potpisnice jednog ili više međunarodnih sporazuma kako bi, između ostalog, osigurale da djelo zaštićeno autorskim pravom, stvoreno u jednoj zemlji, bude **automatski zaštićeno u svim zemljama potpisnicama takvih međunarodnih sporazuma**. Najvažniji međunarodni sporazum o autorskom pravu je **Bernska konvencija o zaštiti književnih i umjetničkih djela** (vidi Aneks III). Ako ste državljanin ili stanovnik zemlje potpisnice Bernske konvencije (vidi listu potpisnica u Aneksu III), ili ako ste izdali svoje djelo u jednoj od zemalja potpisnica, vaše djelo će automatski imati nivo autorskopravne zaštite utvrđene Bernskom konvencijom u svim drugim zemljama potpisnicama te konvencije.

Međutim, autorskopravna zaštita, po svojoj prirodi, ostaje **teritorijalna**. Prema tome, vaše djelo će imati zaštitu na bazi autorskog prava ukoliko **ispunjava propisane uvjete iz zakona o autorskom pravu odnosne zemlje**. Dakle, iako vaše djelo može automatski biti zaštićeno autorskim pravom u mnogim zemljama (zbog međunarodnih sporazuma), u svakoj zemlji i dalje postoji zaseban sistem autorskopravne zaštite, koji se, u znatnoj mjeri, razlikuje od zemlje do zemlje.

Da li je obavezno da se na djelu istakne obavijest o autorskom pravu?

U mnogim zemljama za zaštitu nije potrebna **obavijest o autorskom pravu**. Pa ipak, veoma se preporučuje da na vašem djelu, ili u vezi sa njim, bude istaknuta obavijest o autorskom pravu, zato što se time ljudi podsjećaju da je djelo zaštićeno i zato što se u toj obavijesti označava nosilac autorskog prava. Takva identifikacija pomaže svima onima koji bi htjeli pribaviti dozvolu za korištenje vašeg djela. Isticanje obavijesti o autorskom pravu je veoma rentabilna mjera sigurnosti. Za nju nisu potrebni nikakvi značajni dodatni izdaci, ali zahvaljujući njoj možete uštedjeti na troškovima time što ćete druge odvratiti od umnožavanja vašeg djela, a istovremeno ćete olakšati postupak prethodnog davanja dozvole time što ćete olakšati identifikaciju nosioca autorskog prava.

Također, u nekim zemljama, naročito u SAD, isticanje valjane obavijesti znači da se smatra da je prekršilac znao da to djelo ima status djela zaštićenog autorskim pravom. Posljedično, sud će donijeti odluku da je odgovoran za namjernu povredu prava, što za sobom povlači mnogo veću kaznu nego u slučaju nenamjerne povrede prava.

Ne postoji nikakav formalan postupak za isticanje obavijesti o pravu na vaše djelo. Ona može biti u pisanoj formi, otkucana, utisnuta žigom ili naslikana. Obavijest o autorskom pravu, uglavnom, sadrži sljedeće:

- Riječ "copyright", "copr." ili znak za autorsko pravo ©;
- Godinu kada je djelo prvi put objavljeno i
- Ime nosioca autorskog prava.

Primjer: Copyright 2006, ABC Ltd.

Ako djelo u značajnoj mjeri izmijenite, preporučuje se da ažurirate na njemu istaknutu obavijest o autorskom pravu dodavanjem godine svake izmjene. Naprimjer, "2000, 2002, 2004" označava da je djelo stvoreno 2000. godine, a da je izmijenjeno 2002. i 2004.

Kada se radi o djelu koje se konstantno ažurira, kao što je sadržaj na internetskoj stranici, moguće je unijeti godine od trenutka prvog izdanja do danas: naprimjer, ©1998-2006, ABC Ltd. Također se preporučuje da se obavijest dopuni popisom radnji koje se ne smiju obavljati bez dozvole.

U slučaju zaštićenih **zvučnih zapisa** koristi se slovo "P" (za fonogram), u krugu ili u zagradama. U nekim zemljama je propisano da je neophodno da ta oznaka i godina prvog izdanja budu istaknute na primjercima fonograma (npr., na CD-ovima ili audiovrpcama) da bi ti primjerci u toj zemlji bili zaštićeni.

Autorskoppravna zaštita za internetske stranice

Internetske stranice obuhvataju kombinacije mnogih djela koja ispunjavaju standarde originalnosti, kao što su grafike, tekst, muzika, umjetnička djela, fotografije, baze podataka, video, računarski softver, HTML kôd koji se koristi za dizajniranje internetskih stranica itd. Ovi elementi se mogu

zasebno zaštititi autorskim pravom. Naprimjer, članak na internetskoj stranici može biti predmet posebne autorskoppravne zaštite. Autorskim pravom se, također, može štititi poseban način izbora i rasporeda različitih elemenata prilikom kreiranja kompletne internetske stranice. Za više informacija vidi: www.wipo.int/sme/en/documents/business_website.html

4. VLASNIŠTVO NA AUTORSKOM PRAVU

Da li je autor uvijek vlasnik djela zaštićenog autorskim pravom?

Često se miješa značenje "autorstva" i "vlasništva". **Autor** djela je lice koje je stvorilo djelo. Ako je djelo stvorilo više lica, svi stvaraoci se smatraju koautorima. Pitanje autorstva je posebno značajno u vezi s moralnim pravima, kao i prilikom određivanja datuma istjecanja zaštite (vidi str. 23).

Vlasništvo na autorskom pravu je različito pitanje. **Nosilac** autorskog prava na djelo je lice koje ima isključiva prava korištenja djela, naprimjer, pravo da koristi, umnožava, prodaje i pravi izvedena djela. Općenito, autorsko pravo na neko djelo izvorno pripada licu koje ga je stvorilo, tj. autoru. Međutim, to nije slučaj u svakoj zemlji, a to naročito ne mora biti slučaj u sljedećim okolnostima:

- Ako je djelo stvorio zaposleni, kao sastavni dio svog posla;
- Ako je djelo naručeno ili stvoreno na osnovi posebne narudžbe ili
- Ako je djelo stvorilo više lica.

Valja primijetiti da se u većini zemalja ugovornim sporazumima mogu izmijeniti ili razjasniti opći učinci ustanovljeni zakonom u pogledu vlasništva na autorskom pravu.

Ko je nosilac moralnih prava?

Moralna prava uvijek pripadaju individualnom stvaraocu djela (ili njegovim nasljednicima). Međutim, kao što je ranije spomenuto, u nekim zemljama je moguće odreći se moralnih prava.

Pravna lica ne mogu imati moralna prava. Naprimjer, ukoliko je producent filma pravno lice, samo reditelj i pisac scenarija za film imaju moralna prava na taj film.

Ko je nosilac autorskog prava na djelo koje je stvorio zaposleni?

U jednom broju zemalja, ako je djelo stvorio zaposleni u okviru svog opisa posla, poslodavac je, automatski, nosilac autorskog prava ukoliko nije drugačije dogovoreno. Međutim, to nije uvijek slučaj.

Zakon u nekim zemljama propisuje da prijenos prava na poslodavca ne može biti automatski, nego mora biti specificiran u ugovoru o zaposlenju. U stvari, u nekim zemljama akt o prijenosu autorskog prava mora biti zaključen za svako djelo stvoreno na ovaj način a koje uživa autorskopravnu zaštitu.

Primjer: Računarski programer je zaposlen u nekom preduzeću. Kao sastavni dio svog posla, tokom uobičajenog radnog vremena, on pravi videoigrice pomoću opreme koju osigurava preduzeće. U većini zemalja imovinska prava na taj softver pripadaju preduzeću.

Sporovi mogu nastati u slučaju kada zaposleni obavi određeni posao kod kuće, ili nakon radnog vremena, ili proizvede djelo koje se ne ubraja u okvir redovnih dužnosti tog zaposlenog. Da bi se izbjegli sporovi, dobra je praksa da zaposleni potpišu ugovor kojim se jasno uređuju sva pitanja u vezi s autorskim pravom.

Djela stvorena za potrebe države

U nekim zemljama država je nosilac autorskog prava na djela koja su stvorena ili prvi put objavljena prema njezinim instrukcijama ili pod njezinom kontrolom, ukoliko u pisanom ugovoru nije drugačije dogovoreno. Mali privredni subjekti koji stvaraju djela za državne resore i agencije moraju biti svjesni ovog pravila i ugovorom jasno urediti pitanje nosioca autorskog prava.

Ko je nosilac autorskog prava na naručeno djelo?

Ukoliko je djelo stvorio, naprimjer, vanjski konsultant, ili agencija za kreativne usluge, tj. ukoliko je ono stvoreno u skladu sa ugovorom o narudžbi djela, situacija je drugačija. U većini zemalja stvaralac je nosilac autorskog prava na naručeno djelo, a lice koje je to djelo naručilo imat će samo licencu da djelo koristi za namjene za koje je naručeno. Mnogi kompozitori, fotografi, slobodni novinari, grafički dizajneri, računarski programeri i dizajneri internetskih stranica rade prema tom principu.

Pitanje vlasništva se najčešće postavlja u vezi s ponovnim korištenjem naručenog materijala za istu ili neku drugu namjenu.

Djelo stvoreno tokom radnog odnosa ili po narudžbi

U nekim zemljama, kao što su Sjedinjene Američke Države, zakon o autorskom pravu utvrđuje kategoriju djela nazvanih "djelo stvoreno tokom radnog odnosa ili po narudžbi". Pod ovim se podrazumijeva djelo koje zaposleni stvori u okviru svog zaposlenja, ili koje je naručeno ugovorom. Kada se radi o "djelu stvorenom tokom radnog odnosa ili po narudžbi", nosilac autorskog prava je subjekt koji to djelo plaća, a ne lice koje je djelo stvorilo. Taj subjekt može biti firma, organizacija ili pojedinac.

Primjer: Vi ste angažirali vanjske saradnike da vam kreiraju reklamu za vaše preduzeće. U tom trenutku namjeravali ste je koristiti za promociju vašeg novog proizvoda na jednom trgovinskom sajmu. Na osnovi većine nacionalnih zakona, reklamna agencija će biti nosilac autorskog prava ukoliko ugovorom nije izričito dogovoreno drugačije. Nakon određenog vremena vi želite iskoristiti dijelove te reklame (grafički dizajn, fotografiju ili logo) na vašoj novoj internetskoj stranici. Vi ćete morati tražiti dozvolu od reklamne agencije da biste taj materijal zaštićen autorskim pravom mogli koristiti na nov način. To je stoga što korištenje tog materijala na vašoj internetskoj stranici nije nužno bilo predviđeno u trenutku potpisivanja prvobitnog ugovora.

Pa ipak, postoje određeni izuzeci, kao što su fotografije snimljene za privatne potrebe, portreti i gravire, zvučni zapisi, kinematografski filmovi, gdje je, u nekim zemljama, lice koje naruči djelo i nosilac autorskog prava na to djelo, ukoliko nije drugačije ugovoreno.

Kao i u slučaju odnosa poslodavca i zaposlenog, važno je da pitanja koja se odnose na pravo vlasništva na autorskom pravu uredite **pisanim ugovorom**, koji biste trebali zaključiti prije nego što angažirate vanjske saradnike za pružanje kreativnih usluga.

Ko je nosilac autorskog prava na djelo koje je stvorilo nekoliko autora?

Osnovni uvjet za postojanje koautorstva je da doprinos svakog pojedinačnog koautora, sam po sebi, predstavlja sadržaj koji se može zaštititi autorskim pravom. Kada se radi o koautorstvu, prava se obično ostvaruju na osnovi ugovora između koautora. Kad takvog ugovora nema, važe sljedeća opća pravila:

- **Koautorsko djelo.** Kada se dva ili više autora suglase da svoje priloge spoje u jednu nerazdvojivu ili međusobno zavisnu kombinaciju tih pojedinačnih priloga, dolazi do stvaranja "koautorskog djela". Primjer koautorskog djela je udžbenik u kojem su dva ili više autora dali svoje zasebne komponente, čija je namjena da budu spojene u jedno djelo. U koautorskom djelu autori koji daju svoj prilog postaju **suvlasnici cjelokupnog djela**. Zakonom o autorskom pravu u mnogim zemljama utvrđeno je da svi suvlasnici koautorskog djela moraju dati saglasnost na ostvarivanje autorskog prava. U drugim zemljama bilo koji od suvlasnika koautorskog djela može koristiti djelo bez dopuštenja drugog koautora (ali će možda morati podijeliti profit koji stvori na osnovi takvog korištenja). **Pisani ugovor** između autora, odnosno vlasnika, kojim će biti uređena pitanja vlasništva i korištenja, prava na korekciju djela, marketing i podjela prihoda,

kao i jamstva u vezi s povredom autorskog prava je obično najbolji način postupanja.

- Kolektivna djela. Ukoliko autori ne žele da djelo bude koautorsko i žele da se njihovi prilozii koriste zasebno, smatrat će se da je djelo "kolektivno". Primjeri kolektivnih djela su CD-ovi, koji predstavljaju kompilaciju pjesama raznih kompozitora, ili časopisi koji sadrže članke čiji autori imaju status slobodnih. U tom slučaju, **svaki autor je vlasnik autorskog prava na djelu koje je stvorio.**
- **Izvedeno djelo.** Izvedeno djelo je djelo koje se zasniva na jednom ili više postojećih djela, kao što su prijevod, muzički aranžman, umjetnička reprodukcija, dramatizacija ili verzija igranog filma. Pravljenje izvedenog djela je **isključivo pravo nosioca autorskog prava** (vidi str. 15). Međutim, izvedeno djelo samo za sebe može ispunjavati uvjete za posebnu autorskopravnu zaštitu pri čemu autorsko pravo obuhvata **samo originalne aspekte izvedenog djela.**

U praksi nije uvijek lahko napraviti razliku između koautorskog i kolektivnog djela ili izvedenog djela. Razni autori koautorskog djela svoje priloge često stvaraju nezavisno i u različita vremena, tako da mogu postojati "ranija" i "kasnija" djela. **Kriterij na osnovi kojeg se u većini zemalja utvrđuje da li se radi o koautorskom, kolektivnom ili izvedenom djelu je zajednička namjera koautora da budu, ili da ne budu, koautori.** Za koautorstvo je potrebna namjera - ako nema namjere da se stvori koautorsko djelo, dva ili više autora koji stvore nerazdvojivo ili međusobno zavisno djelo stvorit će izvedeno ili kolektivno djelo.

Film "Da Vinčijev kôd" je izvedeno djelo nastalo na bazi knjige "Da Vinčijev kôd". Producent filma "Da Vinčijev kôd" je, stoga, morao dobiti dozvolu od Dana Browna za proizvodnju i distribuciju filma.

5. KORISTI OD AUTORSKOG I SRODNIH PRAVA

Kako možete da ostvarite prihod od kreativnih djela?

Ako vaša firma ima autorsko pravo na neko djelo, vi automatski raspolazete kompletnim skupom isključivih prava. To znači da samo vaša firma može reproducirati zaštićeno djelo, prodavati ili izdavati primjerke tog djela, praviti izvedena djela, izvoditi i izlagati djelo u javnosti i obavljati druge slične radnje. Ukoliko drugi žele koristiti ili komercijalizirati vaš materijal koji uživa autorskopravnu zaštitu, vi možete dati dozvolu za korištenje ili prodati vaša isključiva prava, u cijelosti ili djelomično, uz određenu naknadu. Ta naknada može biti jednokratna ili periodična. To u zbiru često donosi mnogo veći profit vašem preduzeću od direktnog korištenja vašeg autorskog prava od autora, stvaraoaca ili nosioca autorskog prava.

Isključiva prava mogu biti podijeljena na segmente, manje ili veće, i tako podijeljena data na korištenje ili prodana na bilo koji način koji želite. Ova prava mogu biti prodana ili data na korištenje uz ograničenje u pogledu teritorije, roka, segmenta tržišta, jezika (prijevoda), medija ili sadržaja. Naprimjer, nosilac autorskog prava može izvršiti prijenos cjelokupnog autorskog prava na djelo ili prodati prava objavljivanja izdavaču knjiga, filmska

prava - filmskoj kompaniji, pravo na emitiranje djela - radiostanici, a pravo na dramsku adaptaciju djela –pozorišnoj trupi ili televizijskoj kompaniji.

Postoji mnogo načina da se kreativno djelo komercijalizira:

- Djela zaštićena autorskim pravom možete **jednostavno prodati**, ili napraviti kopije, a zatim te **kopije prodati**; u oba slučaja zadržavate sva ili većinu prava koja proistječu iz činjenice da ste nosilac autorskog prava (vidi sljedeći stav);
- Možete odobriti nekom drugom da reproducira ili na drugi način koristi djela. To možete učiniti tako što ćete dati **dozvolu za korištenje vaših imovinskih prava** na djela i
- Možete **prodati (prenijeti) vaše autorsko pravo na djela**, u cijelosti ili djelomično.

Da li gubite autorsko pravo ako prodate svoje djelo?

Autorsko pravo se razlikuje od prava posjeda na fizičkom predmetu u kojem je napravljen zapis djela. Samom prodajom djela koje uživa autorskopravnu zaštitu (npr., računarskog programa ili rukopisa) ne dolazi do automatskog prijenosa autorskog prava na kupca. **Autorsko pravo na djelo obično ostaje autorovo vlasništvo ukoliko ga on izričito ne prenese na kupca djela, i to pisanim ugovorom.**

Međutim, u određenim zemljama, ako prodate primjerak djela ili original (naprimjer, umjetničku sliku), možete izgubiti neka od isključivih prava povezanih sa autorskim pravom. Kupac primjerka može imati pravo da ubuduće raspolaže tim primjerkom, naprimjer, da ga proda ili prenese na drugog (vidi, također, "prva prodaja" na str. 15). To koja prava se gube ili zadržavaju značajno se razlikuje od zemlje do zemlje. Preporučuje se da se prije prodaje primjeraka djela provjere važeći zakoni o autorskom pravu u vašoj zemlji i na tržištu izvoza.

Šta je davanje dozvole za korištenje autorskog prava?

Dozvola za korištenje autorskog prava (licenca) je dozvola koja se daje **drugim licima (pojedincima ili preduzećima) za korištenje jednog ili više vaših imovinskih prava** u odnosu na djelo zaštićeno autorskim pravom. Prednost davanja ovakve dozvole je u tome što vi ostajete nosilac autorskog prava, a drugima dopuštate da djelo umnožavaju, distribuiraju, učitavaju, emitiraju, prenose putem Interneta, rade RTV prijenos uživo, rade tonski zapis za lične audioplejere ili prave izvedena djela za određenu naknadu. Ugovori o davanju dozvole za korištenje prava mogu biti sačinjeni tako da odgovaraju konkretnim zahtjevima ugovornih strana. Tako možete dati dozvolu za određena prava, ali ne za neka druga. Naprimjer, možete dati dozvolu za pravo da se rade kopije neke računarske igre

i da se ona koristi, a da pritom zadržite prava na stvaranje izvedenih djela na osnovi te igre (naprimjer, film).

Koja je razlika između isključive i neisključive dozvole?

Dozvola može biti isključiva i neisključiva. Ako odobrite **isključivu dozvolu**, korisnik takve dozvole je jedini koji ima pravo koristiti djelo u skladu s dozvolom. U većini zemalja neophodno je da isključiva dozvola bude **u pisanoj formi** da bi bila valjana. Isključiva dozvola, također, može biti ograničena, naprimjer, na određenu teritoriju, na određeni rok, može biti za ograničenu namjenu, ili produženje ekskluziviteta može zavisi od drugih vrsta zahtjeva u vezi s kvalitetom rada. Isključive dozvole često su dobra poslovna strategija da se proizvod zaštićen autorskim pravom distribuiraju i prodaju na tržištu ako vam nedostaju resursi da svoje djelo sami djelotvorno plasirate na tržište.

S druge strane, ako nekom privrednom subjektu odobrite **neisključivu dozvolu**, vi dajete pravo da koristi jedno ili više vaših isključivih prava, ali time niste spriječeni da dopustite drugima (uključujući i sebe) da koriste ista prava u isto vrijeme. Prema tome, vi možete dati bilo kojem broju lica ili privrednih subjekata pravo na korištenje, umnožavanje ili distribuciju vašeg djela. Kao i u slučaju isključivih dozvola, neisključive dozvole mogu biti ograničene na sve načine. U većini zemalja

neisključiva licenca može biti data usmenim putem ili u pisanoj formi. Ipak, pisani ugovor se smatra boljim rješenjem.

Šta se događa kada prodate vaše autorsko pravo?

Alternativa davanju dozvole je da nekome **prodete svoje autorsko pravo** na djelo, nakon čega to lice postaje novi nosilac autorskog prava. Tehnički termin koji se koristi za takav prijenos vlasništva je “**prijenos prava**”. I dok se dozvolom daje samo pravo da se uradi nešto što bi, inače, bilo protivzakonito da dozvole nema, prijenosom prava se prenosi ukupan interes u odnosu na vaše pravo ili prava. Vi možete prava prenijeti u cijelosti ili djelomično. U mnogim zemljama za valjanost prijenosa prava neophodno je da bude **u**

pisanoj formi i da ugovor potpiše nosilac autorskog prava. U nekim zemljama autorsko pravo nije prenosivo. Također, imajte na umu da se mogu prenijeti samo imovinska prava, jer autor uvijek ostaje nosilac moralnih prava (vidi str. 17).

Prijenos prava ili isključiva licenca moraju biti u pisanoj formi

Strategija licenciranja

Davanjem dozvole korisniku dopuštate da čini određene stvari utvrđene ugovorom, koje bi, inače, bile zabranjene. Prema tome, važno je da se što preciznije utvrdi opseg dopuštenih radnji, u skladu sa dozvolom.

Općenito je bolje dati dozvole koje su po opsegu ograničene na konkretne potrebe i interese korisnika. Davanjem neisključive dozvole drugim zainteresiranim korisnicima možete dati dozvolu za iste ili druge svrhe pod istovjetnim ili drugačijim uvjetima. Međutim, ponekad apsolutna kontrola nad djelom predstavlja poslovno osiguranje za

korisnika dozvole ili bitan dio njegove poslovne strategije. U takvim situacijama najbolje rješenje može biti isključiva dozvola ili prijenos svih vaših prava uz plaćanje jednokratne naknade. U takve pregovore treba se upustiti tek nakon što ste iscrpili sve druge alternative pri čemu treba da osigurate i plaćanje odgovarajuće naknade. Kada prenesete autorsko pravo na djelo, gubite sav potencijal koje to djelo nosi u smislu budućih prihoda.

Unapređenje prodaje ili merchandising

Merchandising je oblik marketinga u kojem se na proizvodu koristi pravo na intelektualno vlasništvo (obično žig, industrijski dizajn ili autorsko pravo) radi povećanja njegove privlačnosti u očima kupaca. Crteži iz stripova, glumci, pop-zvijezde, sportske zvijezde, poznata slikarska djela, statue i mnoge druge slike pojavljuju se na nizu proizvoda kao što su majice, igračke, kancelarijski pribor, šoljice za kafu ili poster. Merchandising proizvoda oslanjanjem na autorsko pravo može biti unosan dodatni izvor prihoda:

- za privredne subjekte koji su vlasnici djela zaštićenih autorskim pravom (kao što su stripovi ili fotografije) i kojima davanje licence za autorsko pravo potencijalnim korisnicima može donijeti znatne prihode od naknada. Na taj način subjekt može ostvariti prihode plasmanom proizvoda na nova tržišta na relativno nerizičan i rentabilan način;
- za privredne subjekte koji proizvode jeftinu robu masovne proizvodnje, kao što su šoljice za kafu, slatkiši ili majice, i koji mogu povećati atraktivnost svojih proizvoda koristeći na njima poznate likove, umjetnička djela ili druge privlačne elemente.

Za merchandising je potrebno pribaviti prethodno odobrenje za korištenje različitih prava (na djelo zaštićeno autorskim pravom, pravo na industrijski dizajn ili žig) na robu koja se plasira na taj način. Kada se koriste likovi slavni lica, potreban je dodatni oprez, jer oni mogu biti zaštićeni pravom privatnosti i pravom publiciranja.

Mary Engelbreit: Umjetnica i preduzetnica

Mary Engelbreit je poznata diljem svijeta po svom raznobojnom i složenom dizajnu, a postala je pionir u licenciranju umjetničkih djela. Nekoliko poznatih firmi koje proizvode dopisnice kupilo je njezin dizajn, a mnoge druge firme žele dobiti dozvolu za korištenje prepoznatljivih umjetničkih djela čiji je ona tvorac, da bi ih primijenile na različitim proizvodima, uključujući kalendare, majice, šoljice, knjige za dar, žigove, keramičke figurice i drugo. Studija slučaja njenog poslovanja može se naći na adresi: http://www.wipo.int/sme/en/case_studies/engelbreit_licensing.htm.

Kako se daje dozvola za korištenje djela?

Kao nosilac autorskog i srodnih prava vi odlučujete da li ćete dati dozvolu za korištenje vašeg djela, kome ćete je dati i na koji način. Postoje razni načini na koje nosioci prava rješavaju pitanje davanja dozvole.

Jedna mogućnost je da **sve poslove u postupku davanja dozvole obavite sami.**

Uvjete ugovora možete dogovoriti sa svakim korisnikom dozvole pojedinačno, ili možete ponuditi dozvole pod standardnim uvjetima, koje druga strana mora prihvatiti kao takve ako je zainteresirana za korištenje vašeg djela zaštićenog autorskim i srodnim pravima.

Ukoliko sami upravljate svim svojim pravima, najčešće ćete se naći pod znatnim teretom administrativnih poslova i troškova oko prikupljanja tržišnih informacija, traženja potencijalnih korisnika i vođenja pregovora o ugovoru. Prema tome, možete razmotriti mogućnost da posao ostvarivanja nekih ili svih vaših prava povjerite **profesionalnom agentu ili agenciji za licence**, kao što je izdavač knjiga ili proizvođač fonograma, koji će, zatim, u vaše ime sklopiti ugovore. Agent je često u boljoj poziciji od vas i može bolje nego vi sami pronaći potencijalne korisnike, kao i ugovoriti bolje cijene i uvjete za davanje dozvole.

U praksi nosiocu autorskog i srodnih prava, a čak i agentu za licence je često teško pratiti sva različita korištenja djela. Isto tako, korisnicima, kao što su radijske ili televizijske stanice, prilično je teško kontaktirati sa svakim autorom ili nosiocem autorskog prava pojedinačno, da bi dobili neophodne dozvole. U situacijama kada pojedinačno licenciranje nije moguće, ili nije izvodljivo, pridruživanje **organizaciji za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima**, ukoliko postoji za konkretnu kategoriju djela, može biti dobar izbor. Organizacija za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima prati iskorištavanje djela za račun stvaraoca određene kategorije djela i zadužena je za ugovaranje licenci i naplatu naknada. Vi se možete pridružiti odgovarajućoj organizaciji za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima u vašoj zemlji, ukoliko takva postoji, odnosno u drugim zemljama.

Kako funkcioniraju organizacije za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima?

Organizacije za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima funkcioniraju kao posrednici između korisnika i određenog broja nosilaca autorskog prava koji su članovi tih organizacija. Općenito, za svaku vrstu djela i za svaku zemlju postoji po jedna organizacija za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima.

Međutim, te organizacije postoje samo za neke vrste djela, kao što su film, muzika, fotografija, reprografiju (sve vrste štampanog materijala), televiziju i video i likovne umjetnosti. Nakon stupanja u članstvo organizacije za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima, članovi obavještavaju organizaciju o djelima koja su stvorili ili čiji su vlasnici. Glavne djelatnosti organizacija za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima su: 1) vođenje dokumentacije djela svojih članova, 2) licenciranje i naplata honorara u ime svojih članova, 3) prikupljanje informacija i pravljenje izvještaja o korištenju djela, 4) praćenje i revizija i 5) distribucija honorara svojim članovima. Lica ili privredni subjekti zainteresirani da pribave dozvolu za korištenje djela na repertoaru organizacije za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima pregledaju taj repertoar. Da bi nosiocima autorskog i srodnih prava omogućile da budu predstavljeni na međunarodnom nivou, ove organizacije sklapaju recipročne ugovore s drugim takvim organizacijama diljem svijeta. Ove organizacije, zatim, daju dozvole u ime svojih članova, naplaćuju naknade i raspodjeljuju

naplaćene iznose nosiocima autorskog prava, na osnovi ugovorene formule.

Praktične prednosti kolektivnog upravljanja autorskim i srodnim pravima su sljedeće:

- Kolektivno licenciranje ima mnogo prednosti za korisnike i nosioce prava. Mogućnost obavljanja svih poslova na jednom mjestu uveliko smanjuje administrativni teret za korisnike i nosioce prava; ne samo što kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima nosiocima prava omogućuje ekonomičnost u pogledu administrativnih troškova nego isto čini i u pogledu istraživanja i razvoja s ciljem stvaranja digitalnih sistema koji omogućuju borbu protiv piraterije. Osim toga, kolektivno licenciranje je značajan činilac u uspostavljanju ravnoteže. Bez kolektivnog sistema u kojem učestvuju svi subjekti na tržištu mali i srednji nosioci prava, kao i mali i srednji korisnici bili bi, jednostavno, isključeni s tržišta.
- Zahvaljujući kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava, vlasnici zaštićenih djela mogu koristiti prednost **kolektivnog pregovaranja** i dobiti bolje uvjete za korištenje svojih djela, jer organizacija za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima može pregovarati pod mnogo uravnoteženijim uvjetima s brojnim, moćnijim i često rasutim i udaljenim grupama korisnika.
- Privredni subjekti koji žele koristiti autorska i srodna prava drugih mogu to ostvariti

putem jedne organizacije za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava i mogu dobiti **jedinstvenu dozvolu**. Jedinstvena dozvola omogućava korisniku da koristi bilo koji primjerak iz kataloga ili repertoara organizacije za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima u određenom vremenskom periodu, bez potrebe da pregovara o uvjetima korištenja prava na svako pojedinačno djelo.

- Zahvaljujući kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava, privredni subjekti koji žele dobiti licencu za neki materijal u **digitalnom** obliku dobivaju koristan instrument uz jednostavniji postupak za dobivanje tih prava.

Upravljanje autorskim i srodnim pravima

Pravima koja proistječu iz autorskog i srodnih prava mogu upravljati:

- Nosilac prava;
- Posrednik, kao što je izdavač, proizvođač ili distributer ili
- Organizacija za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima. U nekim slučajevima ostvarivanje prava putem tih organizacija može čak biti propisano zakonom.

- Mnoge organizacije za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava, također, imaju važnu ulogu izvan svoje neposredne djelatnosti. Naprimjer, one su uključene u zaštitu prava (sprečavanje piraterije); pružaju usluge edukacije i širenja informacija; uspostavljaju vezu sa zakonodavnim organima; podstiču i unapređuju razvoj novih djela u raznim kulturama putem kulturne inicijative i doprinose socijalnom i zakonskom blagostanju svojih članova. Posljednjih godina mnoge od tih organizacija aktivno rade na razvoju komponenti upravljanja digitalnim pravima za potrebe upravljanja pravima (vidi str. 26). Također, mnoge organizacije za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima su angažirane u okviru međunarodnih foruma na promociji razvoja zajedničkih, interoperabilnih i sigurnih standarda, koji odgovaraju njihovim potrebama u pogledu upravljanja autorskim i srodnim pravima, provođenja i zaštite prava koja zastupaju.
- Pojednostosti u vezi s relevantnim organizacijama za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima u određenoj zemlji mogu se dobiti od međunarodne federacije organizacija za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima (vidi Aneks I), nacionalne ustanove/uprave za autorska prava (vidi Aneks II), od relevantnog privrednog udruženja ili od jedne od međunarodnih nevladinih organizacija navedenih u Aneksu I na str. 55.

Kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima u muzičkoj industriji

Kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima ima suštinski značajnu ulogu u muzičkom poslu zbog različitih vrsta prava u lancu tog posla.

Mehanička prava koja se naplaćuju za račun autora, kompozitora i izdavača;

Prava izvođenja koja se naplaćuju za račun autora, kompozitora i izdavača i

Prava izvođenja koja se naplaćuju za račun interpretatora i proizvođača fonograma (vidi str. 20).

Nije ni čudo što se hiljade malih i srednjih kompanija za izdavanje zvučnih zapisa, kao i izdavača muzičkih djela i umjetnika, svako u svojoj zemlji, oslanja na lokalne i/ili udaljene organizacije za kolektivno upravljanje pravima s ciljem da one zastupaju njihove interese i umjesto njih pregovaraju s moćnim korisnicima muzike (velike medijske grupe, radio, TV, telekomu ili kabelski operateri), kako bi osigurali adekvatnu naknadu za svoju stvaralačku djelatnost. U isto vrijeme, svi korisnici, bez obzira na veličinu, imaju pristup svim repertoarima, bez potrebe da pregovaraju s velikim brojem pojedinačnih nosilaca prava.

Organizacije za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima koje zastupaju interpretatore (muzičke i audiovizuelne) od početka upravljaju pravima na Internetu, uglavnom u domenu simultanog radijskog i TV prijenosa i prijenosa mrežom, a od sada će, također, osiguravati i “pravo na činjenje dostupnim” (vidi str. 16).

U većini zemalja emiter mora platiti **pravo na emitiranje muzike**. Plaća se kompozitoru, ali uglavnom na indirektan način. U praksi kompozitor prenosi svoja prava na organizaciju za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima, koja pregovara sa zainteresiranima za javno izvođenje muzičkih djela. Organizacija za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima, koja predstavlja veliki broj kompozitora, plaća autorske honorare svojim članovima, u skladu s tim koliko je puta određeno djelo izvedeno u javnosti. Emiteri ugovaraju ukupan godišnji iznos koji se plaća organizaciji za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima i daju joj primjerke prijava od pojedinačnih stanica u kojima je navedeno koliko je puta neki zapis emitiran, a na osnovi čega se može izvršiti obračun s ciljem plaćanja honorara kompozitorima. Organizacija za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima može biti bilo koje udruženje za zaštitu izvođačkih prava. Naprimjer, za emitere u okviru Commonwealtha najrelevantnija su Australasian Performing Right Association (APRA, Udruženje za zaštitu izvođačkih prava u Australiji i Aziji), ili The Performing Right Society (Udruženje za zaštitu izvođačkih prava) u Velikoj Britaniji.

Oba udruženja mogu emiterima dati licence za praktično sva muzička djela komponirana bilo gdje u svijetu. APRA, naprimjer, ima kontrolu ne samo nad muzikom za koju su njezini članovi prenijeli svoja prava na APRA -u u okviru Australije i Azije, Novog Zelanda i Južnog Pacifika nego i nad muzikom koju u Ujedinjenom Kraljevstvu napišu kompozitori i izdavači koji su članovi udruženja The Performing Right Society. Na osnovi sličnih ugovora, APRA, u Australiji i Novom Zelandu, ima kontrolu nad muzičkim djelima koja napišu razni kompozitori koji su članovi udruženja u Sjedinjenim Državama, kao

i udruženja u zemljama kao što su Francuska, Njemačka, Italija, Španija, Holandija, Grčka i druge.

Dozvola za javno izvođenje je neophodna za bilo koje **emitiranje televizijskog programa koji sadrži muziku**. Pravo izvođenja mora odobriti nosilac autorskog prava ili izdavač skladbe i zvučnog zapisa koji se koriste. Obično se od udruženja za zaštitu izvođačkih prava pribavlja jedinstvena dozvola.

Kolektivno upravljanje pravima u reprografiji

Privredni subjekti u velikoj mjeri koriste sve vrste **štampanog materijala zaštićenog autorskim pravom**. Naprimjer, mogu imati potrebu za fotokopijama članaka iz novina, časopisa i druge periodične štampe koje žele distribuirati svojim zaposlenima radi njihovog informiranja i istraživačkog rada. Bilo bi nepraktično, a možda čak i nemoguće, tražiti dozvolu za takvo korištenje direktno od autora i izdavača diljem svijeta.

Kao odgovor na potrebu da se dobije licenca za fotokopiranje velikog opsega, u mnogim zemljama autori i izdavači su uspostavili organizacije za ostvarivanje prava reprodukcije - vrsta organizacije za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima - koje postupaju kao posrednici i osiguravaju potrebne dozvole u skladu sa autorskim pravom kad god nosioci

prava ne mogu postupati samostalno.

Ove organizacije za ostvarivanje prava reprodukcije izdaju dozvole u ime svojih članova, kojima odobravaju proizvodnju reprografskih ili skeniranih kopija dijela objavljenog djela (uključujući knjige, časopise, periodičnu štampu itd.), u ograničenom broju primjeraka, za potrebe zaposlenih u institucijama i organizacijama (uključujući knjižnice, javnu upravu, fotokopirnice, obrazovne institucije i širok spektar privrednih subjekata iz domena trgovine i industrije). Neke od tih organizacija mogu dati dozvolu i za druge namjene, kao što je elektronska distribucija putem mreže.

6. KORIŠTENJE DJELA U VLASNIŠTVU DRUGIH

Kada vam je potrebna dozvola da koristite djelo drugog nosioca prava?

Privredni subjekti često imaju potrebu da koriste djela zaštićena autorskim pravom ili djela zaštićena srodnim pravima, kao podršku svojoj poslovnoj djelatnosti. Kada koristite djela drugih nosilaca prava, morate prvo utvrditi da li je potrebna autorova dozvola. U načelu, odobrenje nosioca autorskog prava bit će vam potrebno:

- Ako je djelo obuhvaćeno zakonom ili zakonima o autorskom, odnosno srodnim pravima (vidi odjeljak 2);
- Ako djelo nije u javnom domenu (vidi stranu 46);
- Ako planirano korištenje djela podrazumijeva korištenje svih autorskih i srodnih prava odobrenih nosiocu prava, odnosno dijela tih prava i
- Ako planirano korištenje djela nije obuhvaćeno "poštenim korištenjem", ili "poštenim postupanjem", ili ograničenjem ili izuzetkom koji su konkretno uključeni u nacionalni zakon o autorskom ili srodnim pravima (vidi str. 47).

Treba imati na umu da će vam možda biti potrebna posebna dozvola za korištenje sadržaja drugih nosilaca prava **izvan vaših poslovnih prostorija** (na prezentacijama za investitore, na internetskoj stranici firme, za godišnji izvještaj, bilten itd.) i **unutar vaših poslovnih prostorija** (za distribuciju

zaposlenima, ispitivanje proizvoda, sastanke i obuku u poslovnim prostorijama itd.). Čak i ako koristite **samo jedan dio nekog djela zaštićenog autorskim pravom**, obično će vam trebati prethodna dozvola (vidi str. 52).

Da li vam je potrebna dozvola i za elektronsko, odnosno digitalno korištenje djela drugih nosilaca prava?

Autorskopravna zaštita se odnosi na digitalno korištenje i pohranjivanje, isto kao i na bilo koje drugo korištenje. Stoga, možda će vam prethodno biti potrebna dozvola nosilaca autorskog prava da biste mogli skenirati njihova djela, objaviti njihova djela na elektronskoj oglasnoj tabli ili internetskoj stranici, memorirati njihov digitalni sadržaj u bazi podataka vašeg preduzeća, ili objaviti njihova djela na vašoj internetskoj stranici. Većina internetskih stranica daje popis adresa elektronske pošte kontakt-lica, zahvaljujući čemu je relativno lahko dostaviti zahtjev za reprodukciju slike ili teksta.

Sadašnja tehnologija olakšava korištenje materijala koji su stvorili drugi – filmskih odlomaka i odlomaka televizijskih emisija, muzike, grafika, fotografija, softvera, teksta itd. - na vašoj internetskoj stranici. Sama tehnička lahkoća korištenja i umnožavanja djela ne daje vam zakonsko pravo da to i činite

Ako ste kupili djelo zaštićeno autorskim pravom, da li ga možete slobodno koristiti onako kako želite?

Kao što je ranije objašnjeno, autorsko pravo je odvojeno od prava posjedovanja djela (vidi str. 35). Samom kupovinom primjerka neke knjige, CD-a, videa ili računarskog programa kupac nužno ne stječe i pravo da pravi dodatne primjerke, ili da djelo objavljuje ili prikazuje

u javnosti. Pravo da to čini obično pripada nosiocu autorskog prava, čija vam je dozvola potrebna za takve postupke. Morate imati na umu da se, kao i u slučaju fotokopiranja djela, skeniranje djela radi proizvodnje elektronskog primjerka i učitavanje primjerka djela u elektronskom obliku smatra umnožavanjem djela, te je prije obavljanja bilo kojeg od tih postupaka potrebno pribaviti dozvolu.

Licenciranje softvera

Kod standardiziranih softverskih paketa često dobijete licencu po izvršenoj kupovini paketa. Vi kupite fizičko pakiranje, ali dobivate licencu samo za određeno korištenje softvera sadržanog u njemu. Uvjeti za davanje licence (tzv. **upakirane licence**) obično su navedeni na paketu, koji možete vratiti ako se ne slažete s navedenim uvjetima. Ukoliko otvorite paket, smatra se da ste prihvatili uvjete ugovora. Također, **licencni ugovor** može biti ubačen u zapakirani softver.

Često se licenciranje softvera obavlja on-line, putem **“ugovora na klik mišem”**. U takvim slučajevima vi prihvatate uvjete ugovora klikom na odgovarajuću ikonicu na internetskoj stranici. Ako vam je potreban konkretan softver za određeni broj računara u okviru vašeg preduzeća, možete dobiti **količinsku licencu** na osnovi koje dobivate značajan popust kupovinom većeg broja licenci.

Posljednjih godina sve više se raspravlja o valjanosti softverskih licenci, jer mnogi proizvođači pokušavaju ugovornim odredbama proširiti granice svojih prava, izvan dopuštenog zakonima o autorskom i srodnim pravima.

U svim takvim slučajevima potrebno je da pažljivo pregledate licencni ugovor, da biste utvrdili šta možete, a šta ne možete raditi sa softverom koji ste kupili. Dodatno, u vašem nacionalnom zakonu o autorskom pravu može biti izuzetaka koji vam omogućuju da računarski program koristite na određene načine za koje nije potrebna dozvola, kao što su pravljenje interoperabilnih proizvoda, ispravke pogreški, provjeravanje sigurnosti i pravljenje rezervne kopije.

Koji sadržaj ili materijal imate pravo koristiti bez dozvole?

Odobrenje nosilaca autorskog prava nije potrebno:

- Ako koristite aspekt djela koji nije zaštićen na osnovi zakona o autorskom pravu. Naprimjer, ako na vaš lični način izražavate **činjenice ili ideje** iz nekog zaštićenog djela, umjesto da prepisete autorov izraz (vidi str. 13);
- Ako je djelo u **javnom domenu** i
- Ako je vaše korištenje djela obuhvaćeno pojmom "pošteno korištenje" ili "pošteno postupanje", ili je obuhvaćeno **ograničenjem ili izuzetkom** koji su konkretno predviđeni nacionalnim zakonom o autorskom pravu.

Kada je djelo u javnom domenu?

Ako niko nema autorsko pravo na djelo, to djelo pripada javnom domenu i svako ga može slobodno koristiti za bilo koju namjenu. Sljedeće vrste djela su u javnom domenu:

Primjer: Frédéric Chopin (Frederik Šopen) je umro 1849. Muzika i tekstovi za muziku koje je on napisao su u javnom domenu. Prema tome, svako može svirati Šopenovu muziku. Međutim, pošto su zvučni zapisi zaštićeni zasebno od muzičkih kompozicija, zvučni zapisi Šopenove muzike su možda još uvijek pod autorskopravnom zaštitom.

- Djelo čiji je rok autorskopravne zaštite istekao (vidi str. 23);
- Djelo koje ne može biti zaštićeno autorskim pravom (npr., naslov knjige) (vidi str. 13) i
- Djelo na koje se nosilac autorskog prava izričito odrekao svojih prava, naprimjer, tako što je na djelo istaknuo obavijest da se ono ubraja u javni domen.

Nepostojanje obavijesti o autorskom pravu ne znači da je djelo u javnom domenu čak i ako je djelo dostupno na Internetu.

Kako možete utvrditi da li je djelo još uvijek zaštićeno autorskim ili srodnim pravima?

U skladu s moralnim pravima, na djelu se obično ističe autorovo ime, a godina autorove smrti može se dobiti iz bibliografskih djela ili javnih registara. Ako na osnovi takvog pretraživanja ne dodete do jasnih rezultata, možete konsultirati registar autorskog prava u ustanovi za autorska prava u vašoj zemlji (ako takva postoji) da biste provjerili relevantne informacije, ili možete kontaktirati sa relevantnom organizacijom za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima ili sa izdavačem djela. Imajte na umu da možda postoji nekoliko autorskih prava na jedan proizvod, a ta prava možda pripadaju različitim nosiocima prava i imaju različite rokove zaštite. Naprimjer, knjiga može sadržavati tekst i slike koji su zaštićeni na osnovi nekoliko odvojenih autorskih prava, a od kojih svako istječe drugog datuma.

Kada možete koristiti djelo na osnovi ograničenja ili izuzetka od autorskog prava ili na osnovi pojma “pošteno korištenje” ili “pošteno postupanje”?

Svi nacionalni zakoni o autorskom pravu uključuju niz ograničenja i izuzetaka na osnovi kojih se ograničava opseg autorskopravne zaštite i dopušta slobodno korištenje djela u određenim okolnostima, ili korištenje djela bez dozvole, ali uz određeno plaćanje. Odredbe se razlikuju od zemlje do zemlje, ali, općenito, izuzeci i ograničenja obuhvataju korištenje **citata** iz objavljenog djela (tj. korištenje kratkih izvadaka u djelu koje je autor samostalno stvorio), određeno prepisivanje radi **privatne i lične upotrebe** (npr., za potrebe istraživanja i proučavanja), određeno umnožavanje u **knjižnicama i arhivima** (npr., djela koja se ne mogu naći u štampi, primjerci previše osjetljivi da bi se mogli izdavati), umnožavanje izvoda djela **nastavnika** za potrebe učenika u razredu, ili pravljenja specijalnih primjeraka za potrebe slabovidnih ili slijepih lica.

U raznim zemljama postoje brojna druga ograničenja ili izuzeci u korist raznih grupa. Vrlo često ta ograničenja i izuzeci detaljno su opisani u nacionalnom zakonu, koji bi trebalo konsultirati radi dobivanja pravih uputstava. U suprotnom, potrebno je potražiti stručni savjet.

U zemljama anglosaksonskog prava (Common Law), kao što su Australija, Kanada, Indija,

Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države, djela podliježu konceptu “**poštenog korištenja**” ili “**poštenog postupanja**”. Opis dat u zakonu o autorskom pravu kod njih je manje konkretan. Pod “poštenim korištenjem” utvrđeno je da, za određene vrste korištenja tuđih djela zaštićenih autorskim pravom, nije potrebno odobrenje nosilaca autorskog prava. Pretpostavlja se da je obim tog korištenja dovoljno mali da neće u nerazumnoj mjeri ograničiti isključiva prava nosilaca autorskog prava na reprodukciju i druge načine korištenja djela. Teško je opisati bilo koja opća pravila o “poštenom korištenju” zato što je ono uvijek veoma povezano sa činjeničnim stanjem. Međutim, privatna lica koja umnožavaju djela za **vlastito korištenje** obično imaju mnogo veća prava “poštenog korištenja” od onih koji ih umnožavaju u komercijalne svrhe. Primjeri djelatnosti koje mogu biti dopuštene kao “pošteno korištenje” uključuju distribuiranje primjeraka slike iz novina na satu, za obrazovne svrhe, imitiranje djela radi parodije ili društvenog komentara, preuzimanje citata iz objavljenog djela i softver za obrnuti inženjering s ciljem osiguravanja kompatibilnosti. Opseg “poštenog korištenja” se razlikuje od zemlje do zemlje.

Obratite pažnju na to da, čak i ukoliko nečije djelo koristite u skladu sa ovim odredbama, i dalje je u većini zemalja potrebno naznačiti autorovo ime.

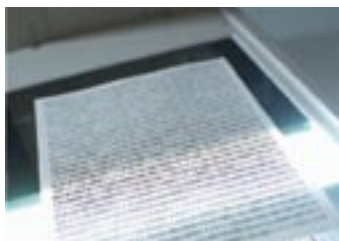
Šta je sistem taksa za privatno umnožavanje?

Pojedinci umnožavaju velike količine materijala zaštićenog autorskim pravima za vlastite, nekomercijalne potrebe. Takvo umnožavanje predstavlja unosno tržište za proizvođače i uvoznike opreme za pravljenje zapisa i medija, nosača zapisa. Međutim, privatno umnožavanje, prema svojoj prirodi, ne može biti uređeno ugovorom: ljudi spontano prave privatne primjerke u privatnosti vlastitoga doma. Prema tome, u nekim zemljama umnožavanje za vlastitu upotrebu je, jednostavno, dopušteno na osnovu izuzeća; nije potrebno tražiti nikakvu prethodnu dozvolu. Međutim, jedan broj takvih zemalja je, zauzvrat, uspostavio sistem plaćanja taksa radi osiguravanja naknada umjetnicima, piscima i muzičarima za takvo umnožavanje njihovih djela. Taj sistem se može sastojati od dvaju elemenata:

- **Taksa na opremu i medije:** na cijenu svih vrsta opreme za proizvodnju zapisa dodaje se mala naknada za autorsko pravo, a to uključuje niz proizvoda, od mašina za kopiranje i faks-uređaja do CD-a i DVD pržilica, videorekordera i skenera. Neke zemlje, također, uvele su takse na prazne medije za snimanje zapisa, kao što su papir za fotokopiranje, prazne vrpce, CD-R ili fleš-kartice.

- **Takse koje plaćaju korisnici:** škole, visoke škole, državne institucije i istraživačke institucije, univerziteti, knjižnice, privredni subjekti koji proizvode veliku količinu fotokopija plaćaju "korisničku naknadu".

Takse obično naplaćuje organizacija za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima, i to od proizvođača, uvoznika, operatera ili korisnika, a zatim ih distribuira nosiocima prava.

Primjer Belgije

U Belgiji firme koje prave kopije zaštićenih djela na opremi koja im pripada (koja je: vlasništvo, unajmljena ili uzeta u zakup) moraju platiti naknadu. Ta naknada mora odgovarati broju proizvedenih kopija zaštićenog djela. REPROBEL, Organizacija za zaštitu prava umnožavanja Belgije, naplaćuje taksu i raspodjeljuje prihod na odgovarajući način.

Da li možete koristiti djela zaštićena mjerama tehnološke zaštite?

Privredni subjekti moraju obratiti pažnju kada u komercijalne svrhe koriste djela zaštićena tehnološkim mjerama zaštite ako bi u tu svrhu bilo potrebno **izbjeci mjere tehnološke zaštite** - što predstavlja postupak koji je sada zakonom zabranjen u mnogim zemljama. U većini zemalja odgovornost za ove povrede prava je zasebna i razgraničena od bilo koje odgovornosti zbog povrede autorskog prava na zaštićena djela. To znači da, čak i ako je izbjegavanje mjera odobreno, i dalje vrijede opća pravila u vezi s povredom autorskog prava. Prema tome, za svako korištenje djela vjerovatno će i dalje biti potrebno da se pribavi dozvola nosilaca autorskog prava.

Do izbjegavanja tehnoloških mjera zaštite bi došlo, naprimjer, ukoliko biste upali u nečiji sistem za ostvarivanje digitalnih prava s ciljem da zaštićeni sadržaj koristite bez odobrenja, ili ukoliko biste bez odobrenja dešifrirali djelo zaštićeno autorskim pravom. Na osnovi nacionalnih zakona u nekim zemljama akt izbjegavanja mjera ne smatra se samo nelegalnom praksom nego se i svaka **pripremna radnja** ili **stavljanje na raspolaganje opreme za izbjegavanje mjera**, također, smatra povredom prava.

Kako možete dobiti dozvolu za korištenje zaštićenog djela drugih nosilaca prava?

Postoje dva glavna načina postupanja kada se radi o dobivanju dozvole za korištenje djela zaštićenog autorskim ili srodnim pravom: korištenje usluga organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava, ili stupanje u direktan kontakt s nosiocem autorskog ili srodnog prava, ako se može doći do podataka o tom licu.

Najbolji način je, vjerovatno, da se prvo utvrdi da li je djelo upisano u repertoar odgovarajuće **organizacije za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima**, čime se znatno pojednostavljuje postupak pribavljanja dozvola. Organizacije za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima obično daju razne vrste dozvola, za razne namjene i korištenja. Neke od njih, također, daju digitalne licence (vidi, također, str. 40-43).

Ukoliko autorskim ili srodnim pravom ne upravlja organizacija za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima, morat ćete direktno kontaktirati sa nosiocem autorskog ili srodnog prava ili njegovim agentom. Lice koje je navedeno u obavijesti o autorskom pravu je vjerovatno lice koje je prvobitni nosilac autorskog prava, međutim, tokom vremena možda je došlo do prijenosa imovinskih prava u sklopu autorskog ili srodnog prava na drugo lice. U zemljama kao što su Indija i Sjedinjene Američke Države, koje imaju sistem dobrovoljne registracije autorskog prava, pretra-

ga nacionalnog registra autorskih prava bi vam trebalo da omogući da utvrdite ko je sadašnji nosilac autorskog ili srodnog prava.

U slučaju pisanog ili muzičkog djela, možete kontaktirati sa **izdavačem ili proizvođačem zapisa djela**, koji je često nosilac prava na reprodukciju materijala.

Zbog toga što može postojati nekoliko "slojeva" prava, može postojati i nekoliko različitih nosilaca prava od kojih je pojedinačno potrebno pribaviti dozvole. Naprimjer, može postojati izdavač muzičkih djela - za skladbu, proizvođač zvučnog zapisa - za muzički zapis, a često, također, i interpretatori.

Kada se radi o važnim licencama, preporučljivo je da se, prije nego što se počne pregovarati o uvjetima ugovora, pribavi stručno mišljenje, čak i kada se licenca prvobitno nudi pod tzv. standardnim uvjetima. Kompetentan stručnjak za licence može vam pomoći da se ugovori najbolje riješenje za vaše poslovne potrebe.

Ukoliko želite koristiti neko djelo, potrebna vam je dozvola nosioca autorskog prava na to djelo. Autori često prenose svoja prava na izdavača ili na organizaciju za upravljanje autorskim i srodnim pravima, koji u njihovo ime preuzimaju ostvarivanje imovinske koristi od njihovih djela

Kako vaša firma može umanjiti rizik od povrede prava?

Sudski postupak u vezi s kršenjem autorskog prava može biti skup poduhvat. Prema tome, bilo bi mudro primijeniti mjere koje pomažu da ne dođe do povrede prava. Preporučuje se sljedeće:

- Osigurajte odgovarajuće obrazovanje za zaposlene u vašoj firmi, tako da budu svjesni mogućih implikacija autorskopravne zaštite na njihova djela i postupke;
- Pribavite pisane dozvole ili osigurajte da se izvrši prijenos prava kada je to potrebno, kao i da osoblje bude upoznato sa opsegom takvih dozvola ili prijenosa prava;
- Na aparat koji bi mogao biti upotrijebljen za povredu autorskog prava (kao što su mašine za fotokopiranje, računari, CD i DVD pržilice) istaknite jasnu obavijest da aparat ne smije biti korišten za kršenje autorskog prava;
- Izričito zabranite zaposlenima da sa Interneta na računare u kancelariji učitaju bilo koji materijal zaštićen autorskim pravima bez odobrenja i
- Ako vaša firma često koristi proizvode zaštićene tehnološkim mjerama zaštite, razradite praktične mjere koje će osigurati da zaposleni ne izbjegavaju tehnološke mjere zaštite bez dozvole nosilaca autorskog prava, ili da ne pređu opseg te dozvole.

Svaki privredni subjekt bi trebalo da ima sveobuhvatnu politiku za poštivanje propisa u vezi sa autorskim pravom, uključujući detaljne postupke za pribavljanje dozvola za autorsko pravo, koji su prilagođeni poslovnoj djelatnosti subjekta i njegovim praktičnim potrebama. Stvaranjem kulture poštivanja propisa koji se odnose na zaštitu autorskog prava u vašoj firmi smanjit ćete rizik od povrede autorskog prava.

Kratka lista za provjeru

- **Povećajte zaštitu autorskog prava do najveće moguće mjere.** Registrirajte vaša djela kod državne ustanove za autorska prava, koja omogućuje takvu dobrovoljnu registraciju autorskog prava. Istaknite obavijest o autorskom pravu na vaša djela. Upotrijebite alate za upravljanje digitalnim pravima da biste zaštitili digitalna djela.
- **Utvrđite ko je nosilac autorskog prava.** Sklopite pisane ugovore sa svim zaposlenima, nezavisnim izvođačima i drugim licima, da biste utvrdili ko je nosilac autorskog prava na bilo kojem djelu stvorenom u vašoj firmi.
- **Izbjegnite povrede prava.** Ako vaš proizvod ili usluga obuhvata bilo koji materijal koji nije u potpunosti potekao iz vaše firme, raspitajte se da li vam je potrebna dozvola za korištenje takvog materijala, a kada jeste, prethodno pribavite dozvolu.
- Osnovno pravilo je da **izvučete najviše što možete iz svog autorskog prava.** Dajte dozvolu za korištenje vašeg prava umjesto da ta prava prodate. Dajte specifične i restriktivne dozvole kako biste svaku dozvolu prilagodili konkretnim potrebama njezinog korisnika.

7. OSTVARIVANJE AUTORSKOG PRAVA

Kada je vaše autorsko pravo povrijeđeno?

Smatra se da je svako lice koje se bez prethodne dozvole nosioca autorskog prava bavi nekom djelatnosti za koju dozvolu ili zabranu može dati samo nosilac autorskog prava narušilo, odnosno „povrijedilo“ autorsko pravo.

Imovinska prava mogu biti povrijeđena ako neko lice bez odobrenja:

- Izvrši neku radnju za čije vršenje samo vi imate isključivo pravo;
- U nekim zemljama vrši komercijalnu djelatnost u vezi s djelom kojim se povređuje pravo ili osigura sredstva za proizvodnju djela kojim se povređuje pravo (npr., prodaja piratske verzije CD-a) ili
- U nekim zemljama uveze ili posjeduje djelo kojim se povređuje pravo, ukoliko se to djelo ne ubraja u zakonski izuzetak ili ako nije na drugi način opravdano.

Do povrede autorskog prava može doći čak i ako se koristi samo **dio** djela. Do povrede obično dolazi kada se „znatan dio“, tj. važan, bitan ili prepoznatljiv dio koristi na jedan od načina rezerviranih isključivo za nosioca **autorskog prava**.

Dakle, važni su i kvantitet i kvalitet. Međutim, ne postoji opće pravilo u pogledu toga koliki dio djela može biti korišten a da se ne povrijedi autorsko pravo. Ovo pitanje se utvrđuje u svakom konkretnom slučaju, zavisno od stvarnih činjenica i okolnosti slučaja.

Do povrede **moralnih prava** može da dođe:

- Ako se ne priznaje vaš doprinos kao autora djela ili
- Ako je vaše djelo izloženo potcjenjivačkom tretmanu, ili ako bude izmijenjeno na način kojim bi bila nanesena šteta vašoj časti i ugledu.

Do povrede prava (autorskog ili drugog, nezavisnog prava) može doći i ako neko napravi, uveze ili se u komercijalne svrhe bavi uređajima pomoću kojih se **izbjegavaju tehnološke mjere zaštite** koje ste vi postavili radi zaštite sadržaja vašeg autorskog prava od neovlaštenog korištenja. Osim toga, do povrede može doći i ako neko **ukloni ili izmijeni informacije o upravljanju pravima** koje ste istaknuli na djelu koje uživa autorskopravnu zaštitu (vidi str. 26).

Jednim postupkom mogu se povrijediti prava više nosilaca prava. Naprimjer, ako se prodaju vrpce s emitiranim emisijama, radi se o povredi prava na emitiranje djela. Naravno, ovim postupkom bi bilo povrijeđeno i autorsko pravo kompozitora muzike i firme za proizvodnju zvučnih zapisa, koja je proizvela originalni zvučni zapis. Svaki nosilac prava može pokrenuti poseban postupak za zaštitu prava.

Šta treba da uradite ako je vjerovatno da će vaša prava biti povrijeđena ili su već povrijeđena?

Teret ostvarivanja autorskog i srodnih prava pada, uglavnom, na nosioca prava. Na vama je da utvrdite da li je došlo do povrede vaših prava i da odlučite koje mjere bi trebalo preduzeti za ostvarivanje vaših prava.

Advokat, specijaliziran za autorska prava ili advokatska firma koja se bavi autorskim pravima može vam osigurati informacije o mogućnostima koje su vam na raspolaganju i pomoći vam da odlučite da li hoćete pokrenuti sudski postupak protiv prekršioca, kada i kako ćete to uraditi i koju vrstu sudskog postupka ćete pokrenuti, kao i kako da riješite bilo koji takav spor, na sudu ili na drugi način. Osigurajte da svaka takva odluka bude u skladu s vašom ukupnom poslovnom strategijom i ciljevima.

Ukoliko dođe do povrede vašeg autorskog prava, možete, kao prvo, **poslati pismo**

(koje se zove „nalog za obustavljanje radnje“) navodnom prekršiocu, obavještavajući ga o mogućem postojanju povrede. Preporučljivo je da zatražite pomoć advokata kada sastavljate ovo pismo. U nekim zemljama, ako neko povrijedi vaše autorsko pravo putem Interneta, možete preduzeti sljedeće:

- Poslati specijalni nalog o obustavljanju radnje poslužitelju internetskih usluga uz zahtjev da sporni sadržaj ukloni sa internetske stranice ili blokira pristup tom sadržaju (obavijest i uklanjanje) ili
- Obavijestite poslužitelja internetskih usluga, koji će, zauzvrat, obavijestiti svoje korisnike o navodnoj povredi i time olakšati rješavanje problema (pristup „obavijest i obavijest“).

Ponekad je iznenađenje najbolja taktika.

Kada prekršiocu dostavite obavijest da polažete pravo na djelo, time mu možete dati mogućnost da sakrije ili uništi dokaz.

Ako smatrate da se radi o namjernoj povredi prava, a znate gdje se povreda obavlja, u tom slučaju možete odlučiti da se obratite sudu bez obavještavanja prekršioca i tražiti nalog bez saslušanja suprotne strane, na osnovi kojeg će biti omogućen iznenađen uvidaj u prostorijama prekršioca i zapljena relevantnih dokaza.

Sudski postupak može trajati prilično dugo. Da biste spriječili daljnju štetu tokom tog

vremena, možete odmah preduzeti mjere da zaustavite djelatnost za koju sumnjate da se njome povređuje vaše pravo i da spriječite da roba kojom se povređuje pravo uđe u trgovinske tokove. U većini zemalja zakonom je omogućeno da sud, prije donošenja konačne odluke, odredi privremenu mjeru kojom prekršiocu može naložiti da prekine djelatnost kojom povređuje pravo i sačuva relevantne dokaze.

Pokretanje **sudskog postupka** protiv prekršioce je preporučljivo samo ako možete dokazati da ste nosilac autorskog prava na djelo, ako možete dokazati povredu vaših prava i ako bi vrijednost uspjeha u sudskom postupku nadmašila troškove samog postupka. Radi otklanjanja štetnih posljedica nastalih zbog povrede prava, sud može odrediti da se plati odšteta, sudsku zabranu, nalog za izvještaj o porijeklu profita i narediti predaju robe kojom se povređuje pravo nosilaca tog prava. Prekršiocu, također, može biti naredeno da otkrije identitet trećih lica uključenih u proizvodnju i distribuciju robe kojom se povređuje pravo i informaciju o njihovim distribucijskim kanalima. Osim toga, sud, na zahtjev, može naložiti da se roba kojom se povređuje pravo uništi, bez nadoknade.

Na osnovi zakona o autorskom pravu, također, može biti utvrđena **krivična odgovornost** za pravljenje primjeraka djela kojima se povređuje pravo ili komercijalno poslovanje tim primjercima. Krivična mjera za povredu prava može biti novčana, pa čak i zatvorska kazna.

Da biste **spriječili uvoz piratskih proizvoda**, potrebno je da kontaktirate sa državnim carinskim organima. Mnoge zemlje su uvele mjere za zaštitu prava intelektualnog vlasništva na granici, zahvaljujući kojima nosioci autorskog prava i korisnici dozvola mogu zahtijevati da se roba za koju se sumnja da je piratska, odnosno falsificirana, zadrži.

Koje su mogućnosti da bez obraćanja sudu riješite slučaj povrede autorskog prava?

U mnogim slučajevima djelotvoran način postupanja u slučaju povrede je **arbitraža ili medijacija**. Arbitraža, obično, ima prednost zato što je manje formalna, što predstavlja kraći i jeftiniji postupak od sudskog postupka i što se arbitražna odluka može lakše izvršiti na međunarodnom nivou. Prednost arbitraže i medijacije je u tome što strane u sporu zadržavaju kontrolu nad postupkom rješavanja spora. Kao takve, one mogu pomoći da se zašтите dobri poslovni odnosi s drugim privrednim subjektima s kojima bi vaše preduzeće možda željelo da nastavi saradnju, ili zaključi nove licencne ugovore, ili ugovore o unakrsnom licenciranju u budućnosti. Općenito, dobra je praksa da se u licencni ugovor uključe klauzule o medijaciji, odnosno arbitraži. Više podataka možete naći na internetskoj stranici Centra za arbitražu i medijaciju WIPO-a čija je adresa: arbitrator.wipo.int/center/index.html.

Anex I.

Korisne internetske poveznice

Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo (WIPO): www.wipo.int

Odjel WIPO-a za mala i srednja preduzeća: www.wipo.int/sme/en/

Internetska stranica WIPO-a o autorskom i srodnim pravima: www.wipo.int/copyright/en/index.html

Internetska stranica WIPO-a o ostvarivanju prava: www.wipo.int/enforcement/en/index.html

Za kupovinu izdanja u elektronskoj knjižnici WIPO-a: www.wipo.int/ebookshop. Tu ćete naći:

- Priručnik za licenciranje autorskog i srodnih prava, izdanje br. 897
- Kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima, izdanje br. 855

Za učitavanje besplatnih publikacija: www.wipo.int/publications. Tu ćete naći:

- Razumijevanje autorskog i srodnih prava, publikacija br. 909
- Od umjetnika do publike: Koje koristi imaju stvaraoci i korisnici od autorskog i srodnih prava i sistema kolektivnog upravljanja autorskim i srodnim pravima, publikacija br. 922
- Kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima u reprografiji, publikacija br. 924

Direktorij nacionalnih uprava za autorska prava: www.wipo.int/news/en/links/addresses/cr/index.html

Međunarodne nevladine organizacije

Međunarodni biro udruženja za upravljanje pravima proizvodnje mehaničkih zapisa i reprodukcije (BIEM; akronim je nastao od prvobitnog francuskog naziva); www.biem.org

Udruženje za poslovni softver (BSA): www.bsa.org

Međunarodna konfederacija udruženja autora i kompozitora (CISAC- akronim nastao od francuskog naziva): www.cisac.org

Međunarodna federacija udruženja filmskih producenata (FIAPF); akronim nastao od francuskog naziva): www.fiapf.org

Međunarodna federacija organizacija za prava reprodukcije (IFRRO): www.ifrro.org

Međunarodna federacija fonogramske industrije (IFPI): www.ifpi.org

Udruženje nezavisnih muzičkih producenatskih kompanija (IMPALA): www.impalosite.org

Udruženje nezavisnih izdavača (IPA): www.ipa-ue.org

Udruženje softverske i informacijske industrije (SIIA): www.sii.net

Aneks II

Internetske adrese nacionalnih uprava za autorsko i srodna prava

Alžir	<i>www.onda@wissal.dz</i>
Andora	<i>www.omp.ad</i>
Argentina	<i>www2.jus.gov.ar/minjus/ssjyal/autor</i>
Australija	<i>www.ag.gov.au</i>
Barbados	<i>www.caipo.gov.bb</i>
Bjelorusija	<i>vkudashov@belpatent.gin.by</i>
Belize	<i>www.belipo/bz</i>
Bosna i Hercegovina	<i>www.bih.nat.ba/zsmp</i>
Brazil	<i>www.minc.gov.br</i>
Češka	<i>www.mkcr.cz</i>
Danska	<i>www.kum.dk</i>
El Salvador	<i>www.cnr.gob.sv</i>
Filipini	<i>ipophil.gov.ph</i>
Finska	<i>www.minedu.fi</i>
Gruzija	<i>www.global-erty.net/saqpatenti</i>
Hrvatska	<i>www.dziv.hr</i>
Indija	<i>copyright.gov.in</i>
Indonezija	<i>www.dgip.go.id</i>
Irska	<i>www.entemp.ie</i>
Island	<i>www.ministryofeducation.is</i>
Kanada	<i>cipo.gc.ca</i>
Kina: Hong Kong (SAR)	<i>www.info.gov.hk/ipd</i>
Kolumbija	<i>www.derautor.gov.co</i>
Kirgistan	<i>www.krygyzpatent.kg</i>
Latvija	<i>www.km.gov.lv</i>
Libanon	<i>www.economy.gov.lb</i>

Litva	www.muza.lt
Luksemburg	www.etat.lu/EC
Malezija	mipc.gov.my
Meksiko	www.sep.gob.mx/wb2/sep/sep_459_indautor
Monako	www.european-patent-office.org/patlib/country/monaco
Mongolija	www.ipom.mn
Niger	www.bnda.ne.wipo.net
Norveška	www.dep.no/kd/
Novi Zeland	www.med.govt.nz
Peru	www.indecopi.gob.pe
Republika Koreja	www.mct.go.kr/english
Ruska Federacija	www.rupto.ru
Singapur	www.gov.sg/minlaw/ipos
	www.ipos.gov.sg/
Sjedinjene Američke Države	www.loc.gov/copyright
Slovačka	www.culture.gov.sk
Slovenija	www.sipo.mzt.si/
Španija	www.mcu.es/Propiedad_Intelectual/indice.htm
Švajcarska	www.ige.ch
Tajland	www.ipthailand.org
Turska	www.kultur.gov.tr
Ujedinjeno Kraljevstvo	www.patent.gov.uk
Ukrajina	www.sdip.gov.ua
	www.uacrr.kiev.ua

Napomena:

Ažurirane informacije možete pronaći na stranici: www.wipo.int/directory

Aneks III

Rezime glavnih međunarodnih ugovora u vezi sa autorskim i srodnim pravima

Bernska konvencija o zaštiti književnih i umjetničkih djela (Bernska konvencija) (1886)

Bernska konvencija je glavni međunarodni ugovor o autorskom pravu. Bernskom konvencijom je, između ostalog, uspostavljeno pravilo „nacionalnog tretmana“, što znači da u svakoj zemlji strani autori uživaju ista prava kao i domaći autori. Konvencija je trenutno na snazi u 162 zemlje. Popis ugovornih strana i cjelokupan tekst Konvencije mogu se naći na adresi: www.wipo.int/treaties/en/ip/berne/index.html.

Međunarodna konvencija o zaštiti interpretatora, proizvođača fonograma i organizacija za radiodifuziju (Rimska konvencija) (1961)

Rimskom konvencijom zaštita se proširuje na srodna prava: interpretatori ostvaruju prava na svoje izvedbe, proizvođači fonograma na svoje zvučne zapise, a radijske i televizijske organizacije na svoje emitirane programe. Osamdeset tri zemlje su trenutno potpisnice ove konvencije. Popis ugovornih strana i cjelokupan tekst Konvencije može se naći na adresi: www.wipo.int/treaties/en/ip/rome/index/html.

Konvencija o zaštiti proizvođača fonograma od neovlaštenog umnožavanja njihovih fonograma (Konvencija o fonogramima) (1971)

Konvencijom o fonogramima utvrđena je obaveza svake države potpisnice da štiti proizvođače fonograma koji su državljanima neke druge države potpisnice od proizvodnje kopija bez saglasnosti proizvođača, od uvoza takvih kopija, kada je svrha proizvodnje ili uvoza tih kopija distribucija javnosti, kao i od distribucije takvih kopija javnosti. „Fonogram“ znači isključivo zvučni zapis (tj. taj zapis ne sadrži, naprimjer, filmske tonske vrpce ili videokasete) bez obzira na oblik (disk, vrpca ili drugo). Konvencija je trenutno na snazi u 75 zemalja. Popis ugovornih strana i cjelokupan tekst Konvencije mogu se naći na: www.wipo.int/treaties/en/ip/phonograms/index.html.

Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (Sporazum TRIPS)(1994)

S nastojanjem da se međunarodna trgovina harmonizira djelotvornom i odgovarajućom zaštitom prava intelektualnog vlasništva, napravljen je Sporazum TRIPS da bi se osigurali odgovarajući standardi i načela u pogledu raspoloživosti, opsega i korištenja trgovinskih aspekata prava intelektualnog vlasništva. U isto vrijeme, ovim sporazumom se utvrđuju sredstva za ostvarivanje tih prava. Sporazum TRIPS je obavezan za svih 149 članica Svjetske trgovinske organizacije. Tekst se može naći na internetskoj stranici Svjetske trgovinske organizacije: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips.doc.

Ugovor WIPO-a o autorskom pravu (WCT) i Ugovor WIPO-a o izvedbama i fonogramima (WPPT) (1996)

Ugovor WIPO-a o autorskom pravu i Ugovor WIPO-a o izvedbama i fonogramima zaključeni su 1996. s ciljem prilagođavanja zaštite prava autora, interpretatora i proizvođača fonograma izazovima koje donosi nastanak digitalnog svijeta. Ugovor o autorskom pravu je dodatak Bernskoj konvenciji o zaštiti književnih i umjetničkih djela, a njime se odredbe Bernske konvencije prilagođavaju novim uvjetima informacijskog društva. To, prije svega, znači da se sve odredbe Bernske konvencije primjenjuju *mutatis mutandis* na digitalno okruženje. To, također, znači da sve potpisnice Ugovora o autorskom pravu moraju ispunjavati materijalne odredbe Bernske konvencije bez obzira na to da li su potpisnice same Bernske konvencije ili ne. Ugovorom o autorskom pravu proširena su prava autora u vezi s njihovim djelima, tako što su im data tri isključiva prava, tj:

- pravo da odobre ili zabrane distribuciju javnosti originalnih djela ili njihovih primjeraka putem prodaje ili na drugi način (pravo distribucije);
- pravo da odobre ili zabrane davanje u zakup, u komercijalne svrhe, računarskih programa, kinematografskih djela (ako je takvo davanje u zakup u komercijalne svrhe dovelo do rasprostranjenog umnožavanja tih djela, čime je nanesena bitna šteta isključivom pravu reprodukcije) ili djela utjelovljenih u fonogramima (pravo davanja u zakup) i
- pravo da odobre ili zabrane saopćavanje javnosti vlastitih originalnih djela ili njihovih primjeraka, žičnim ili bežičnim putem, uključujući činjenje njihovih djela dostupnim javnosti, tako da predstavnici javnosti mogu pristupiti tim djelima s mjesta i u vrijeme koje lično izaberu (pravo na saopćavanje javnosti).

Ugovor WIPO-a o autorskom pravu je stupio na snagu 6. marta 2002. a do sada ga je potpisalo oko 59 zemalja (vidi: www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/index.html).

Za razliku od Ugovora o autorskom pravu, Ugovor o izvedbama i fonogramima tiče se nosilaca srodnih prava, a njegov cilj je međunarodna harmonizacija zaštite za interpretatore i proizvođače fonograma u informatičkom društvu. Međutim, on se ne odnosi na audiovizuelne izvedbe. Ugovorom o izvedbama i fonogramima uglavnom se štite ekonomski interesi i prava osobnosti interpretatora (glumaca, pjevača, muzičara itd.) u vezi s njihovim izvedbama, bez obzira na to da li su zabilježene na fonogramima. Ovim ugovorom također se pomaže fizičkim i pravnim licima koja preuzmu inicijativu i odgovorna su za bilježenje zvuka. Ovim ugovorom se nosiocima prava daju sljedeća isključiva prava:

- pravo da odobre ili zabrane direktnu ili indirektnu reprodukciju fonograma (pravo na reprodukciju);
- pravo da odobre ili zabrane činjenje dostupnim javnosti originala ili primjeraka fonograma putem prodaje ili drugi prijenos vlasništva (pravo distribucije);
- pravo da odobre ili zabrane davanje u zakup javnosti originala ili primjeraka fonograma (pravo na davanje u zakup) u komercijalne svrhe i
- pravo da odobre ili zabrane činjenje dostupnim javnosti, žičanim ili bežičnim putem, bilo koje izvedbe zabilježene na fonogramu, tako da predstavnici javnosti mogu pristupiti zabilježenoj izvedbi s mjesta i u vrijeme koje lično izaberu, naprimjer, putem usluge po zahtjevu (pravo stavljanja na uvid javnosti).

U pogledu izvedbi uživo, tj. onih koje nisu zabilježene na fonogramu, Ugovorom o izvedbama i fonogramima interpretatorima se, također, daje isključivo pravo da odobre:

- emitiranje za javnost,
- saopćavanje javnosti i
- bilježenje (samo zvuka).

Ugovor o izvedbama i fonogramima stupio je na snagu 20. maja 2002. Za sada je 58 država potpisalo ovaj ugovor (vidi: www.wipo.int/treaties/en/ip/wppt/index.html).

Konvencija o kibernetičkom kriminalu (2001)

Konvencija o kibernetičkom kriminalu, koju je sačinilo Vijeće Evrope, utvrđuje zajedničku krivičnu politiku s ciljem zaštite društva od kibernetičkog kriminala. To je prvi međunarodni ugovor o krivičnim djelima koja se vrše putem Interneta i drugih računarskih mreža, koji se posebno bavi povredama autorskog prava, prevarom u vezi s računarima, dječjom pornografijom i kršenjem sigurnosti mreže. Konvencija, također, sadrži niz ovlaštenja i postupaka, kao što su pretraživanje računarskih mreža i presretanje. Kompletan tekst se može naći na: conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/185.htm.

Direktiva o autorskom pravu (2001)

Direktivom Evropske zajednice o harmonizaciji određenih aspekata autorskog i srodnih prava u informacijskom društvu usklađuju se prava u određenim ključnim oblastima, prije svega radi odgovora na izazov koji postavljaju Internet, e-trgovina i, uopće, digitalna tehnologija. Ona se, također, bavi izuzecima od ovih prava i zakonskom zaštitom tehnoloških aspekata sistema za upravljanje pravima.

Aneks IV

Popis zemalja potpisnica Bernske konvencije o zaštiti književnih i umjetničkih djela (stanje 16. juna 2006)

Albanija	Butan	Gvajana
Alžir	Čad	Gvatemala
Andora	Češka Republika	Gvineja
Antigua i Barbuda	Čile	Gvineja Bisao
Arapska Republika Sirija	Danska	Haiti
Argentina	Demokratska Republika	Holandija
Armenija	Kongo	Honduras
Australija	Demokratska Narodna	Hrvatska
Austrija	Republika Koreja	Indija
Azerbejdžan	Dominika	Indonezija
Bahami	Dominikanska Republika	Irska
Bahrein	Džibuti	Island
Bangladeš	Egipat	Italija
Barbados	Ekvador	Izrael
Belgija	Ekvatorijalna Gvineja	Jamajka
Belize	El Salvador	Japan
Benin	Estonija	Jordan
Bivša Jugoslavenska	Fidži	Južna Afrika
Republika Makedonija	Filipini	Kamerun
Bjelorusija	Finska	Kanada
Bocvana	Francuska	Katar
Bolivija	Gabon	Kazahstan
Bosna i Hercegovina	Gambija	Kenija
Brazil	Gana	Kina
Brunei Darussalem	Grčka	Kipar
Bugarska	Grenada	Kirgistan
Burkina Faso	Gruzija	Kolumbija

Komori
 Kostarika
 Kuba
 Latvija
 Lesoto
 Libanon
 Liberija
 Libijska Arapska Džamahirija
 Lihtenštajn
 Litva
 Luksemburg
 Madagaskar
 Mađarska
 Malavi
 Mali
 Malezija
 Malta
 Maroko
 Mauricijus
 Mauritanija
 Meksiko
 Mikronezija (Federalne Države)
 Moldavija
 Monako
 Mongolija
 Namibija
 Nepal
 Niger
 Nigerija

Nikaragva
 Norveška
 Novi Zeland
 Njemačka
 Obala Bjelokosti
 Oman
 Pakistan
 Panama
 Paragvaj
 Peru
 Poljska
 Portugal
 Republika Koreja
 Ruanda
 Rumunija
 Ruska Federacija
 Samoa
 Santa Lucija
 Saudijska Arabija
 Senegal
 Singapur
 Slovačka
 Slovenija
 Srbija i Crna Gora
 Srednjoafrička Republika
 Sudan
 Surinam
 Svazilend
 Sveta Stolica

Sveti Kristofor i Nevis
 Sveti Vinsent i Grenadini
 Španija
 Šri Lanka
 Švedska
 Švajcarska
 Tadžikistan
 Tajland
 Togo
 Tonga
 Trinidad i Tobago
 Tunis
 Turska
 Ujedinjeni Arapski Emirati
 Ujedinjeno Kraljevstvo
 Ujedinjena Republika Tanzanija
 Sjedinjene Američke Države
 Ukrajina
 Urugvaj
 Uzbekistan
 Venecuela
 Vijetnam
 Zambija
 Zelenortska Ostrva
 Zimbabve

(Ukupno 162 države)

Napomena:

Ažurirane informacije možete pronaći na stranici: www.wipo.int/treaties/en/ip/berne/.

Priručnici iz edicije „Primjena intelektualnog vlasništva u poslovanju“:

1. Kako se stvara žig: Uvod u žigove za mala i srednja preduzeća. Publikacija WIPO-a broj 900
2. Dopadljiv izgled: Uvod u industrijski dizajn za mala i srednja preduzeća. Publikacija WIPO-a broj 498
3. Izumjeti budućnost: Uvod u patente za mala i srednja preduzeća. Publikacija WIPO-a broj 917
4. Kreativni izraz: Uvod u autorsko i srodna prava za mala i srednja preduzeća. Publikacija WIPO-a broj 918

Sve publikacije mogu se naći u e-knjižnici WIPO-a na adresi: www.wipo.int/ebookshop

Druge publikacije na temu intelektualnog vlasništva dostupne su na:

www.wipo.int/sme/en/ i

www.wipo.int/sme/en/documents/wipo_sme_newsletter.html

Napomena: Informacije sadržane u ovom priručniku nisu zamjena za stručne pravne savjete. Njegov glavni cilj je pružanje osnovnih informacija.

Institut za intelektualno vlasništvo BiH © 2008

Izvorno izdanje na engleskom jeziku - WIPO © 2006

Bez pisane dozvole nosioca autorskog prava nijedan dio ove publikacije ne može biti umnožen, niti emitiran ni u jednom obliku, niti bilo kojim sredstvom, elektronskim ili mehaničkim, osim na zakonom propisan način.

Ovo izdanje je prevedeno i štampano uz izričitu prethodnu dozvolu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO), vlasnika autorskog prava, na osnovu izvorne verzije na engleskom jeziku koja je dostupna na www.wipo.int/sme/en/documents/guides/. WIPO ne preuzima ni moralnu ni materijalnu odgovornost za tačnost prijevoda ili bilo koju drugu adaptaciju ovog izdanja.

Sva odgovornost je na Institutu za intelektualno vlasništvo BiH.